

BASIN OMBUDSMANLIĞININ NEFRET SÖYLEMİ VE YARGISAL KARARLAR ÇERÇEVESİNDE YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Dr. Öğr. Ü. Alev YÜCEL**

Özet

Azınlıklar ve dezavantajlı gruplar, nefret suçlarına zemin hazırlayan nefret söyleminin hedefi olmakta; medyada nefret söyleminin üretilmesi ve yayılmasıyla mücadelede basın ombudsmanlığının (okur temsilciliği) işlevsizleştirilmesi, basının öz denetiminin sağlanmasında önemli bir engel teşkil etmektedir. Türkiye’de özellikle son yıllarda basın ombudsmanlığının etkinliği nitelik ve nicelik bakımından azaltılmıştır. Bu makale, öncelikle nefret söylemini ve nefret suçunu irdelemekte, ardından Türkiye’de basın ombudsmanlığının günümüzdeki sorunlu işleyişini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Türk Ceza Kanunu (TCK) md. 122 ile yeniden düzenlenen nefret ve ayrımcılık suçu kapsamındaki kararlar ve “nefret söylemi” ifadesini içeren yargısal kararlar incelenmiştir. Araştırma sonuçları, nefret söyleminin azınlıklar ve dezavantajlı grupların korunmasına yönelik değil; çoğunlukla terör ile bağlantılı suçlar çerçevesinde terör propagandası yapma kapsamında yer aldığını göstermektedir. Bu çalışma ile basın ombudsmanlığının demokrasilerin güçlendirilmesindeki kritik rolünün altı çizilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nefret Söylemi, Nefret Suçu, Basın Ombudsmanı, Basın Öz denetimi, Basın Özgürlüğü, İfade Özgürlüğü, Medya Hukuku, Terör Propagandası, TCK md. 122.

* Hakemli makaledir. Eserin dergimize geliş tarihi: 05/01/2021. İlk hakem raporu tarihi: 10/02/2021. İkinci hakem raporu tarihi: 15/02/2021.

** İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi, alev.yucel@bilgi.edu.tr, yazarın ORCID belirleyicisi: 0000-0003-0962-6061.

REVISITING THE PRESS OMBUDSMAN IN THE CONTEXT OF HATE SPEECH AND JUDICIAL DECISIONS

Abstract

Minorities and disadvantaged groups are targeted by hate speech that sets the stage for hate crimes. The press ombudsman (reader representative) as an efficient self-regulatory mechanism of the press can combat the spread of hate speech. However, deregulating the press ombudsman poses an important obstacle to counter hate speech in the media. In Turkey, the effectiveness of the press ombudsman has been reduced in terms of quality and quantity, especially in recent years. This article primarily examines hate speech and hate crime; then it reveals the problematic functioning of the press ombudsman in contemporary Turkey. In this context, the Turkish Penal Code art. 122 and judicial decisions which included the terms “hate speech” and “hate crime” were analyzed. It has been demonstrated that hate speech is mostly among the reasons for punishment of the terrorist propaganda within the scope of terrorism related crimes, not for the protection of minority and disadvantaged groups. This study highlights the critical role of the press ombudsman in strengthening democracies.

Keywords: Hate Speech, Hate Crime, Press Ombudsman, Press Self-Regulation, Press Freedom, Freedom of Expression, Media Law, Terrorist Propaganda, Article 122,

1. Giriş

Çoğulculuk, farklılıklara saygı ve ifade özgürlüğü demokratik toplumların temel niteliklerindedir. Nefret söylemi ve nefret suçları ise barış içinde bir arada yaşamayı ve demokratikleşmeyi engelleyen önemli tehdit kaynaklarıdır. Nefret söylemi, özellikle azınlıklar ile dezavantajlı grupları hedef almakta; çoğunluk toplumunun dışında kalan kırılğan birey ve grupların sahip oldukları etnik, dini, cinsel yönelim gibi özellikleri nedeniyle ötekileştirilmesine, marjinalleştirilmesine ve düşmanlaştırılmasına neden olmaktadır.¹ Nef-

¹ GELBER, Katharine and MCNAMARA, Luke, *Evidencing the harms of hate speech*, Social Ident-

ret söylemi; ön yargıları, kalıp yargıları, ayrımcılığı pekiştirerek, nefret suçlarının işlenmesini kışkırtan ve meşrulaştıran bir etkiye sahiptir.² Medyanın baskın ideolojik perspektiflerin ve değerlerin topluma aktarılması, toplumda kabul görmesi ve gerçekliğin yeniden üretilmesi üzerindeki etkisi nedeniyle nefret söylemi geniş kitlelere hızla ulaşabilmektedir.³ Bir öz denetim mekanizması olan basın ombudsmanlığı, basının etik habercilik ilkeleri çerçevesinde toplumsal sorumluluğunu ve demokrasiyi koruyucu bekçi köpeği işlevini yerine getirmesini sağlayarak, nefret söyleminin basında yer almasını ve yayılmasını önleme kapasitesine sahiptir. Ancak basın ombudsmanlığının işlevsizleştirilmesi ve hatta ortadan kaldırılması, nefret söyleminin tespit edil(e)memesine, engellenememesine, denetlenememesine, okurun ya da nefret söyleminin hedefi olan kişi ya da grupların şikayetlerini iletacağı tarafsız ve yetkin bir birimin eksikliğine yol açmaktadır. Son yıllarda basın kuruluşlarının ekonomik krizler, dijitalleşme, sosyal medyanın etkisi, yurttaş gazeteciliğinin yükselişi, siyasi baskılar gibi çeşitli nedenlerle ombudsmanlık faaliyetlerinden uzaklaştıkları görülmektedir. Günümüzde dünyanın önde gelen basın kuruluşlarının pek azında ombudsman bulunmakta⁴, nefret söylemiyle mücadelede basının diğer öz denetim mekanizmaları, basın konseyleri ya da sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri yeterli olamamaktadır.⁵

---

tities, Cilt: 22, Sayı: 3, 2015, s. 325-326. DOI:10.1080/13504630.2015.1128810 (Erişim Tarihi: 22.08.2020)

- 2 WALTERS, Mark, BROWN, Rupert ve WIEDLITZKA, Susann, *Causes and motivations of hate crime*, Equality and Human Rights Commission Research Report 102, Equality and Human Rights Commission, 2016, s. 48-51. <https://www.equalityhumanrights.com/en/publication-download/research-report-102-causes-and-motivations-hate-crime> (Erişim Tarihi: 22.08.2020)

ALĞAN, Cengiz ve ŞENSEVER, Levent, *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek*, Sosyal Değişim Derneği, İstanbul, 2010, s. 16.

- 3 DIJK, van Teun A., *News as Discourse*, New Jersey, 1988, s. 181-182; DIJK van Teun A., *Racism and the Press*, Londra, Routledge, 1991, s. 250-254; GÖREGENLİ, Melek, *Nefret Söylemi ve Nefret Suçları*, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar, Ed. ÇINAR, Mahmut, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 58-67.

- 4 The New York Times, the Washington Post, the Los Angeles Times, ABC News, PBS and NPR basın ombudsmanları olan önde gelen basın kuruluşlarındandır.

- 5 BAYER, Judit and BÄRD, Petra, *Hate Speech and Hate Crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches*, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies PE 655.135- July 2020, s.63, s. 75-76. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf) (Erişim Tarihi: 09.10.2020)

Türkiye’de otoriter rejimin basın özgürlüğü üzerindeki baskısı⁶, basın konseyinin etkisizliği, gazetecilik meslek ilkelerine ve etik standartlara uygun olmayan habercilik ve günümüzde sadece iki ulusal gazetenin okur temsilcisi unvanlı yazarının bulunması; basının öz denetimine ilişkin eleştiri, denetleme, okur şikayetlerine cevap verme gibi temel niteliklerin yetersizliğine işaret etmektedir.⁷ Türkiye’nin ifade özgürlüğü ve nefret söylemi konusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile uyumlu olmayan uygulamaları, hukukta nefret söyleminin Müslüman olmayan azınlıkları ve LGBTİ+ bireyleri değil sadece İslamı’ı korumaya yönelik olması, ifade özgürlüğünün sınırlandırılması, medyanın siyasi etki altında olması, medya sahipliğinde yoğunlaşma, çoğulculuğun ve şeffaflığın olmaması, düzenleme ve denetleme kurumlarının bağımsız çalışmaması Avrupa Komisyonu 2020 Türkiye Raporu’nda belirtilen önemli sorunlardır.⁸

Nefret söylemiyle mücadelede Avrupa Konseyi öz denetimin sağlanması için yeni çözümler oluşturulmasını, düzenleyici ve denetleyici eylemlerin güçlendirilmesini önermekte ve desteklemektedir.⁹ Bu bağlamda basın ombudsmanlığının güçlendirilmesi ve profesyonel gazetecilik ilkelerine ve etik değerlere bağlı olan okur temsilcilerinin bağımsız çalışmalarıyla nefret söylemiyle mücadelede ve ilk bakışta nefret söylemi olduğu anlaşılmayan ayrımcı ve tehdit içeren ifadelerin, dezenformasyonun, taraflı enformasyonun ve siyasi manipülasyonun tespit edilmesinde etkili bir kazanım elde edilmesi mümkündür. Türkiye’de basın ombudsmanlığının etkin bir biçimde çalışmasının sağlanması, demokrasinin korunması ve güçlendirilmesi açısından vazgeçilemez bir değere sahiptir.

6 *Freedom in the World 2020*, Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2020> (Erişim Tarihi: 01.11.2020); Türkiye, 2020 yılı basın özgürlüğü listesinde 180 ülke içinde 154. sıradadır. 2020 World Press Freedom Index. <https://rsf.org/en/ranking> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

7 Milliyet gazetesinde Belma Akçura ve Sabah gazetesinde İbrahim Altay, okur temsilcisi adıyla çeşitli konularda köşe yazıları yazmaya devam etmektedirler. Her iki yazarın da makale içeriklerinin basın ombudsmanlığının denetleme, uyarma, bilgilendirme gibi özelliklerden uzak olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, söz konusu yazarların basın ombudsmanlığı çalışmalarına ilişkin kapsamlı bir akademik çalışma bulunmamaktadır.

8 *European Commission Commission Staff Working Document Turkey 2020 Report*, Brussels, SWD (2020) 355 final, 6.10.2020, s. 35, 77.

9 Council of Europe Committee of Experts on Combating Hate Speech (ADI/MSI-DIS), *Background Document*, 25 May 2020, s. 2, 4. <https://rm.coe.int/background-for-adi-msi-dis-june-2020/16809f6b6d> (Erişim Tarihi: 12.10.2020)

Bu makalede önce nefret suçlarına zemin hazırlayan nefret söylemi açıklanacak, nefret söylemi ile nefret suçu kavramları arasındaki ilişkisellik incelenecek; ardından basın ombudsmanlığının tarihsel gelişimi ve günümüzdeki özellikleri ele alınacak; son olarak yargısal kararlarda nefret söylemi ile nefret suçunun incelenmesi ile basın ombudsmanlığının nefret söylemiyle mücadeledeki rolü tartışılacaktır.

2. Nefret Söylemi

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi nefret söylemini “*yabancı düşmanlığı, ırkçı nefret, antisemitizm ve hoşgörüsüzlük temelli diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi*” (1997 tarih ve R. (97).20 sayılı tavsiye kararına göre) olarak tanımlamakla birlikte nefret söyleminin herkes tarafından kabul edilen evrensel bir tanımı bulunmamaktadır.

Nefret söyleminin üretilmesinde, geniş kitlelere yayılmasında ve meşrulaştırılmasında medyanın ötekileştiren, ayrımcı, “biz ve onlar” ikiliği üzerinden kurduğu anlatı, toplumda kutuplaşmayı ve düşmanlığı şiddetlendirebilmektedir.¹⁰ Ulusal ve yerel yazılı basında nefret söylemini ve ayrımcı söylemi tespit ve teşhir eden Hrant Dink Vakfı, 2009 yılından bu yana çeşitli raporlar ve analizler yayımlamaktadır. Azınlıklar ile çeşitli dezavantajlı gruplara yönelik nefret söylemini araştıran ve Türkiye basınında nefret söyleminin yaygınlığını saptayan Vakfın *Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem İzleme Raporu*'nda *abartma/yükleme/çarptırma* ile olumsuz öğelerin haberleştirildiği; *küfür/bakaret/aşağılama* ile doğrudan insan onurunu küçük düşürücü ifadelerin kullanıldığı; *düşmanlık/savaş söylemi* ile barış dilinin yok edildiği ve *simgeleştirme* ile kimlik öğelerinin aşağılandığı belirtilmektedir.¹¹ Vakfın son yayımlanan 2019 yılı raporunda ise, 2017 ve 2018 yıllarına göre artışla, nefret söylemi ile çeşitli grupların düşmanlaştırılarak daha açık bir biçimde hedef gösterildiğinin

10 GÖREGENLİ, s. 58-67.

11 *Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2018 Raporu*, Ed. YILMAZ, Altuğ, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 11. <https://hrantdink.org/attachments/article/2003/Medyada-Nefret-Soylemi-ve-Ayrimci-Soylem-2018.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2020)

altı çizilmektedir.¹² Özellikle LGBTİ+ bireylerin hükümet yanlısı medyada nefret söyleminin, karalama kampanyalarının hedefi olduğu, üst düzey hükümet yetkililerinin LGBTİ+ bireylere karşı ayrımcı ifadelerinin medyada yer aldığı, yasal takibatın olmadığı, hükümetin nefret söylemini cezalandırmaya yönelik harekete geçmekte ve ayrımcı uygulamaları sonlandırmada gönülsüz olduğu ve Türkiye'nin en yüksek trans cinayetlerinin işlendiği ülkelerden biri olduğu Avrupa Komisyonu 2020 Türkiye Raporu'nda belirtilmektedir.¹³

İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (European Commission Against Racism and Intolerance-ECRI) Türkiye Raporu'nda da medyada nefret söyleminin arttığı, güçlü resmî tepkilerin oluşmadığı, nefret söyleminin genellikle cezasız kaldığı, medyanın etik kurallara uymayarak nefret söylemini yaygınlaştırdığı ve nefret söylemiyle ilgili az sayıda resmî veri sağlandığı belirtilmiştir.¹⁴ ECRI, sivil toplum temsilcilerinin nefret söylemi vakalarının çoğunun polise ve yargıya güvensizlik nedeniyle bildirilmediğini ifade ettiklerini, halkın çoğunluğunun yargıya güvenmediğini, nefret söylemi ve ardından ortaya çıkan insan hakları ihlalleri nedeniyle Kürtler, Aleviler ya da gayrimüslimler ile ilgili çoğu durumda yeterli soruşturmanın yapılmadığını açıklamıştır. Söz konusu raporda, Türkiye'deki basın özgürlüğü, ifade ve düşünce özgürlüğü ihlalleri eleştirilmekte; basın özgürlüğünün korunarak etik standartlara uyulması, Basın Konseyi gibi öz denetim kurumlarına üyeliğin ve öz denetim faaliyetlerinin artırılması, nefret söylemine yönelik farkındalık kampanyalarının yaygınlaştırılması tavsiye edilmektedir.¹⁵ Türkiye basınında “hesap

12 *Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2019 Raporu*, Ed. YILMAZ, Altuğ, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2020, s. 109. <https://hrantdink.org/attachments/article/2665/Nefret-soylemi-ve-Ayr%C4%B1mc%C4%B1-Soylem-2019-Raporu.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2020)

13 *European Commission*, s. 40. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun ve Türkiye Kızılay Derneği başkanının LGBTİ+ bireylere yönelik nefret söyleminin hükümetin LGBTİ+ birey ve derneklerin haklarına karşı ayrımcı bakış açısını yansıttığı belirtilmektedir.

Raporda belirtildiği üzere LGBTİ+ sivil toplum kuruluşlarının toplantı ve gösteri yürüyüş hakları, ifade özgürlükleri sınırlandırılmaya devam etmektedir. 2019 yılı Nisan ayında Ankara Valiliği'nin LGBTİ+ eylemlerini yasaklamıştır. İzmir, Antalya ve Mersin Valilikleri 2019 yılı haziran ayında Onur haftası etkinliklerini engellemeye yönelik tüm eylemleri yasaklamış; 2019 yılı İstanbul Onur Yürüyüşü geçerli bir gerekçe gösterilmeden üst üste beşinci kez yasaklanmıştır. Bkz. s. 37-38.

14 *İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) Türkiye Raporu*, Strazburg, 2016, s. 10-19.

15 *ECRI*, s. 22-24.

verilebilirlik aracı olan” öz denetim uygulamalarına ilişkin hukuki eksiklikler; birden fazla öz denetim kuruluşunun bulunması (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Basın Şeref Divanı, Basın Konseyi, Medya Etik Konseyi gibi) ancak bu kuruluşların medya paydaşlarının çoğuyla birlikte faaliyet gösterememesi, öz denetim süreçlerinin verimli bir işleyişe sahip olmaması ve sınırlı bir yetkiyle karar alma süreçlerinde etkin bir rol oynayamamaları, birey ile basın kuruluşları arasında güven ve saygıya dayalı bir ilişkinin kurulamaması, yurttaşın sorularına ve şikayetlerine yeterli düzeyde cevap verilmemesi, kurum içinde etik değerleri ihlal eden gazetecilerin uyarılmasında ya da bilgilendirilmelerinde ombudsmanların etkisizliği, basın özgürlüğünün ağır tehditlere maruz kalması, gazetecilerin meslek faaliyetleri nedeniyle suçlanması ve hapis cezalarına çarptırılmaları öz denetimin güçlendirilmesine yönelik tavsiyelerin temellerini oluşturmaktadır.¹⁶

Türkiye basınında, gazeteciliğin çok sesliliğe, farklılığa, insan haklarına saygıyı esas alan görev ve sorumlulukları ile ilgili öz denetim kuruluşlarının bildireceği ve yayımladıkları meslek ilkeleri bulunmakla birlikte bu ilkeler nefret söylemiyle mücadelede etkin bir biçimde uygulanamamaktadır. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin 1998 yılında yayımlanan ve 2019 yılında güncellenen *Gazetecilerin Hak ve Sorumlulukları Deklarasyonu*’nda “gazetecinin ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden ya da baklı gösteren her türlü ifade biçiminin karşısında” olması gerektiği açıkça belirtilmiş, nefret söylemine maruz kalan kişilerin haklarının korunmasına yönelik gündem oluşturulması gerektiği açıklanmıştır.¹⁷ Basın Konseyi’nin *Mesleki İlkeler Kuralları ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun*’un 8.1.b maddesinde yayın hizmetlerine ilişkin “İrk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tabrik edemez veya toplumda

16 PARLAK, Tülay, *Basın Özgürlüğü Bağlamında Türkiye’de Özdenetim Uygulamaları: Hukuki Eksiklikler ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016, s. 144-157. Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ) 2020 verilerine göre Türkiye, Çin’den sonra dünyada en çok gazeteci tutuklayan ikinci ülkedir. Bkz. <https://cpj.org/tr/reports/2020/12/dunya-capinda-rekor-sayida-gazeteci-hapiste/> (Erişim Tarihi: 02.12.2020)

17 *Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi*, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

nefret duyguları oluşturamaz.” maddesi de nefret söylemine yönelik uygulanması gereken ilkelere işaret etmektedir.¹⁸ Nefret söylemi ile nefretin, ırkçılığın, ayrımcılığın, cinsiyetçiliğın homofobinin/trans-fobinin kışkırtılması, sıradanlaştırılması, meşrulaştırılması ve yaygınlaştırılması nefret suçlarının işlenmesine zemin hazırlayarak, nefret suçlarının işlenme potansiyelini artırabilmektedir.¹⁹

3. Nefret Suçu

Nefret veya ön yargı saikiyle işlenen suçlar ise insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte²⁰ nefret suçu kavramı ilk kez 1985'te Amerika Birleşik Devletleri'nde ırksal, etnik ve dini ön yargılar nedeniyle işlenen suçları ifade etmek için Amerikalı siyasetçiler tarafından kullanılmıştır. Nefret suçu teriminin Amerikan medyasında ve toplumunda kabul görmesinin ardından 1990'da dünyada ilk kez ABD hukukuna giren nefret suçu, İngiltere 1998'de, Fransa'da ise 2003'te yasalaşmıştır.²¹ Nefret suçuna yönelik ulusal kanunlardaki

-
- 18 *Basın Konseyi Yıllık Raporu 2009*, Basın Konseyi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 7-8; *Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6112-20120704.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- 19 ORAN, Baskın, *Maksimum Rezillik: Nefret Suçu ve Nefret Suçunun Ön Koşulu: Nefret Söylemi* Ed. İNCEOĞLU, Yasemin, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012, s. 41. Nefret Piramidi de nefret söyleminin ayrımcı uygulamalara, nefret suçuna ve son basamakta soykırıma neden olduğunu göstermektedir. Bkz. Pyramid of Hate, Anti-Defamation League, 2018. <https://www.adl.org/sites/default/files/documents/pyramid-of-hate.pdf> (Erişim Tarihi: 15.05.2020)
- 20 Habil ile Kabil'in hikâyesini nefret suçunun ilk örnekleri olarak değerlendiren çalışmalarda Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesinde nefret duygusunun etkisi ele alınmıştır. Bkz. ATAMAN, Hakan, *Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları*, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları, der., İNCEOĞLU, Yasemin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012, s. 47-50.
- 21 1986'da New York'ta bir grup beyaz genç tarafından gerçekleştirilen ırkçı saldırının basında geniş yer bulmasının ardından nefret suçu terimi; cinsel yönelim, etnik köken, engellilik, cinsiyet gibi nedenlerle işlenen suçlar için de kullanılmaya başlanmıştır. Nefret Suçları İstatistikleri Yasası ("Crime Statistics Act of 1990") federal düzeyde Amerikan hukukuna giren ilk nefret suçu yasasıdır; böylece nefret suçlarının kayıt altına alınıp, istatistiklerin raporlanması amaçlanmıştır. 1990'da kabul edilen bu yasanın ardından 1994'te Nefret Suçlarında Ağırlaştırıcı Hükümler Yasası ile federal düzeyde açılan davalara yönelik yeni düzenlemeler getirilmiştir. Ancak, ABD'deki adli davaların çoğu eyalet yasaları çerçevesinde eyalet mahkemelerinde açıldığından, 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe giren Nefret Suçlarını Önlemede Yerel Yasaların Güçlendirilmesi Yasası ile cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik ve engellilik gibi unsurları da içeren nefret suçlarının kapsamı genişletilmiştir. LEVIN, Jack, Ed. RITZER, George, *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Blackwell Publishing, 4. Baskı, 2009, s. 2048-2050; KAMBAN, Naidoo, *The Origins of Hate-Crime Laws*, Fundamina, Cilt: 22, Sayı: 1, 2016, s. 62-63. DOI:10.17159/2411-7870/2016/v22n1a4 (Erişim Tarihi: 25.12.2019)

düzenlemelerin artmasına rağmen, uluslararası düzeyde nefret suçunun bağlayıcı bir tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Birliği (AB), Avrupa Konseyi ve Konseye bağlı Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu gibi kuruluşların nefret suçlarını tanımlayan çeşitli çalışmaları mevcuttur.²² AGİT nefret suçunu, “mağdurun, mülkün ya da işlenen suçun bedefinin gerçek ya da hissedilen ırk, etnik, ulusal köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engelli, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağlantısı, ilgisi, bağlılığı, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği kişilere veya mala karşı işlenen her türlü suç” olarak tanımlamaktadır.²³ Türkiye, AGİT katılımcısı ve Avrupa Konseyi üyesi olmakla birlikte nefret suçunu ilk kez 2014 yılında 6529 sayılı Kanunla, Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 122. maddesinde yer alan ayrımcılık suçunu “nefret ve ayrımcılık” suçu şeklinde yeniden düzenleyerek anayasaya dâhil edebilmiştir.²⁴

Nefret söylemi ile nefret suçu arasındaki ilişki üç aşamada değerlendirilmektedir.²⁵ İlk basamakta medyada yalan, ön yargı ve kalıp yargılardan oluşan dezenformasyon; eğitim araçlarında ve siyasetçilerin demeçlerinde özellikle dini azınlıklar ile ilgili suçlayıcı ve düşmanlık yaratan ifadelerin ayrımcı eylemleri meşrulaştırması bulunmaktadır. İkinci basamakta ayrımcılığın kanunlarda, kamu hizmeti veren kurumlarda, iş, eğitim gibi alanlarda yaygınlaşması; üçüncü basamakta ise şiddet içeren saldırıların, nefret suçlarının işlenmesi

-
- 22 SINAR, Hasan, *Türk Hukukunda Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenleme Çalışmaları*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, s. 1280-1285. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/814474> (Erişim Tarihi: 22.12.2020)
- 23 *Combating Hate Crimes in the OSCE Region, An Overview of Statistics, Legislation and National Initiatives*, OSCE-ODIHR, Varşova, 2005, s. 12. <https://www.osce.org/odihr/16405> (Erişim Tarihi: 10.03.2019)
- 24 Avrupa Birliği Komisyonu tarafından yayımlanan ilerleme raporlarında yer alan eleştirilerin ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının sürece olan etkisi için bkz. SINAR, s. 1285-1288. Sosyal Değişim Derneği 2013’te nefret suçu yasa taslağını hazırlayan ilk sivil toplum kuruluşudur. Nefret suçlarını önlemeye yönelik olarak TCK’nın 6. maddesinde nefret saikinin tanımlanmasını ve nefret saikinin cezayı ağırlaştırıcı nitelikli hal olarak tanımlanmasını önermiştir. Diğer STK’lar ve nefret söylemine yönelik çalışmaları için bkz. TÜRKKAN, Seçil, *Saymaya Girişmedik*, Sivil Sayfalar, 18 Ocak 2019. <https://www.sivilsayfalar.org/2019/01/18/saymaya-girismedik-reddedilen-onergeler-kapatilmis-stklar-ve-hrant-dinki-olduren-nefret-soylemi/> (Erişim Tarihi: 15.04.2020)
- 25 BROWN, Ed, STORAKER, Kristin WINTHER, Lisa *Freedom of Religion or Belief for Everyone*, Stefanus Alliance International, Oslo, 2015, s. 21.

yer almaktadır. Irkçılığa Karşı Avrupa Ağı (European Network Against Racism) 2010-2011 yılı raporunda, nefret suçlarının işlenmesinde medyadaki kışkırtıcı haberlerin ve medyanın ayrımcı dilinin etkisi olduğu belirtilmiştir.²⁶ Agos gazetesinin kurucusu ve Genel Yayın Yönetmeni olan Hrant Dink'in aleyhine yürütülen nefret söylemi kampanyasının Dink'in ötekileştirilerek, tehlikeli bir düşman gibi sunulmasında, ardından hedef gösterilerek katledilmesinde de medyanın bu önemli etkisi görülmektedir.²⁷ Nefret söylemi, şiddeti ve nefret suçlarını kışkırtarak sistematik katliamlara ve hatta soykırımlara yol açabilmektedir.²⁸

Nefret suçlarına karşı basın görev ve sorumlulukları, düşmanlığı ve nefreti alevlendiren yayınlardan kaçınmayı gerektirmektedir. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2019 yılında güncellenmiş olan son bildirgesinde de “gazetecinin ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba, kişilere veya mala karşı işlenen suçların karşısında” bulunması gerektiği belirtilmiştir.²⁹ Türkiye basınında bildirgelerin, meslek ilkelerinin ya da evrensel etik değerlerin mevcudiyetinin nefret söylemiyle mücadelede yetersizliği, basın ombudsmanlığının nefret söylemine karşı etkinliğinin araştırılmasını gerekli kılmaktadır.

4. Basın Ombudsmanlığı

Parlamento tarafından görevlendirilen, vatandaşları resmî makamların keyfî ve yasa dışı davranışlarına karşı korumakla görevli kişi veya kurum olarak tanımlanan ombudsmanlık uygulamalarının tarihteki ilk örneklerine ilişkin çeşitli görüşler olmakla birlikte³⁰, ilk

-
- 26 BİLGİN, Ayşe ve KIZILKAYA, Ahmet, *Racism and related discriminatory practices in Turkey*, European Network Against Racism, Brüksel, 2012, s. 24.
- 27 PAKKAN, Şükran, *Türk Yazılı Basınında Milliyetçilik Olgusu ve Hrant Dink Cinayeti Sürecinde Yazılı Basının Tutumu*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008, s. 235-238.
- 28 BOYLE, Kevin, *Nefret Söyleminin Kontrolü Uluslararası Standartlar Türkiye'den Neler İstiyor?* Nefret Suçları ve Nefret Söylemi, Ed. Ayşe Çavdar, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 67.
- 29 *Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi*, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- 30 HAJDARI, Enika, *Ombudsman-Historical Views*, European Scientific Journal, Cilt: 1, Special Edition, February 2014, s. 515-518.

kez 1776'da Parlamento Ombudsmanı'nın İsveç Parlamentosu'na seçilmesiyle ortaya çıkmıştır.³¹ İsveççede *ombuds* (arabulucu) ve *man* (kişi) sözcüklerinin birleşiminden oluşan ombudsman, İsveç Kralı adına denetçilik yaparak kurumların ve hâkimlerin kanunlara uyup, uymadığını inceleyen kamu görevlisini ifade etmektedir. Ombudsmanlık, vatandaşların şikayetlerini dinlemek ve haklarını korumak üzere tarafsız hizmet vermekle yükümlü kılınmış bağımsız bir kurum olup, ilk kez 1809'da İsveç Anayasasında tanımlanmış; 1919'da Finlandiya'da, 1952'de Norveç'te, 1955'te ise Danimarka'da ombudsmanlık uygulamalarına başlanmıştır.³² Türkiye'de ise ombudsmanlık 2012 yılında 6328 sayılı Kanun ile "Kamu Denetçiliği Kurumu" olarak faaliyetlerine başlamıştır.³³ Ancak ombudsmanlık kurumunun bağımsız bir işleyişe sahip olmadığı, başkanlık sisteminin kanunsuz siyasi müdahaleleri ve baskısı nedeniyle etkinliğinin sınırlı olduğu, sadece kamu idaresinin eylemlerine ilişkin şikayetleri değerlendirdiği, temel haklara ve özgürlüklere yönelik siyasi müdahalelere karşı sessiz kaldığı ve soruşturma başlatamadığı Avrupa Komisyonu 2020 Türkiye Raporu'nda belirtilmektedir.³⁴

Basın ombudsmanlığı (okur temsilciliği) ise, parlamento ombudsmanlığından farklı olarak resmî bir makam niteliği taşımayıp, basın kuruluşlarının kendi denetimindedir. Okur temsilcisi, okur savunucusu, halk editörü gibi isimler de alabilen basın ombudsmanı, ilk kez 1922'de Tokyo'da yayımlanan *Asabi Shimbun* gazetesinde okur şikâyetlerini incelemeye başlamış; 1938'de ise yine bir Japon gazetesi olan *Yomiuri Shimbun* okur temsilciliği ile gazetenin niteliğini artırmayı hedeflemiştir.³⁵ ABD'de 1967'de *The Courier Journal* ve *The Louisville Times* gazetelerinde; Kanada'da 1972'de *The Toronto Star* gazetesinde, İsveç'te ise 1969'da okur temsilcileri görev yapmaya

31 HAJDARI, s. 518.

32 BÜYÜKAVCI, Mustafa, *Ombudsmanlık Kurumu*, Ankara Barosu Dergisi, Cilt: 66, Sayı: 4, 2008, s. 10.

33 USTA, Hasibe, *Türkiye'de Ombudsman (Kamu Denetçiliği) Kurumu*, Denetim, 2014-14, s. 61-62. Bkz. Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6328.pdf> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

34 *European Commission*, s. 13, 29-30.

35 DVORKIN, Jeffrey, *The Modern News Ombudsman: A User's Guide*, 2020, s. 14.

başlamışlardır.³⁶ İsveç'te oluşturulduğu biçimiyle ombudsmanlık, medyanın toplumsal sorumluluğu çerçevesinde bağımsız ve tarafsız çalışmayı esas almakta ve hükümet tarafından değil, parlamento üyesi, İsveç Barolar Birliği Başkanı ve İsveç Basın Konseyi temsilcisinden oluşan üç kişilik bir komisyon tarafından seçilmektedir. Maaşı, İsveç Yayıncılar Derneği'ndeki gazeteciler tarafından ödenen ombudsman, gazete yönetiminin bir çalışanı olmayıp; haber etiği ile ilgili şikayetleri değerlendirerek ilkelere uygunluğu denetleme, hak ihlalleri nedeniyle gazeteciye uyarı ya da kınama cezası verebilme ya da cezanın basın konseyi tarafından verilmesini sağlama yetkisine sahiptir. ABD'de ise kurum dışından değil, kurum içinden öz denetime dayanan ombudsmanlık hizmetlerine başlanmış ve 1980'lerde 40'tan fazla gazetede ombudsman görev yapmıştır.³⁷ *The Washington Post* gazetesinin 1970 yılında başlayan ombudsmanlık faaliyetlerini 2013'te sona erdirmesi, 2003 yılında *The New York Times* gazetesi muhabirinin intihal içeren haberlerinin ortaya çıkması ve 2017 yılında ombudsmanlık biriminin çalışmalarına son verilmesi ombudsmanlığın işlevi ve geleceği üzerine tartışmaları da beraberinde getirmiştir.³⁸ Basın ombudsmanlığının okur ile kurum arasındaki ilişkiyi güçlendirdiği, hakaret davalarını azalttığı, hesapverilebilirliği sağladığı ve basın kuruluşlarının saygınlığını artırdığı; ancak internetin yaygınlaşması ve gazeteciliğin geleneksel alanlardan dijital mecralara yönelmesiyle birlikte ombudsmanlığa ihtiyaç kalmadığı, köhne bir uygulama olarak okur temsilciliğinin değişen dünyada yerini okura bıraktığı, ekonomik açıdan zayıf ve eleştirilere karşı kırılğan olan basın kuruluşlarının gider tasarrufu sağlayabilmek için okur temsilciline son vermesinin ombudsmanlığı tamamen yok edeceğine dair çeşitli analizler vardır.³⁹ Ombudsmanların basına güvenini kaybeden okurun güvenini tazeleyebileceğine, etik değerleri koruyup, güçlendirebileceğine yönelik destekleyici görüşlerle birlikte

36 BÜYÜKBAYKAL, Güven N., *Basın Alanında Ombudsman Uygulaması*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 19, 2004, s. 171. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuifd/issue/22874/244396> (Erişim Tarihi: 10.01.2020)

37 ALEMDAR, Zeynep, *Oyunun Kuralı, Basında Özdenetim*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 29.

38 HILLIGOSS, Wade B., *The Diminishing Role of the Ombudsman in American Journalism*, Master Thesis, University of Nebraska, Lincoln, NE, 2014, s. 3-4, 9-12. <https://digitalcommons.unl.edu/journalismdiss/44/> (Erişim Tarihi: 10.10.2020)

39 HILLIGOSS, s. 2-7.

ombudsmanlığın medya kuruluşları için gereklilikten öte lüks bir birim olarak değerlendirilmesi ve kriz dönemlerinde gözden çıkarılabilecek ilk çalışanlar olarak görülmeleri söz konusu tartışmaların içeriğini oluşturmaktadır.⁴⁰ Teknolojideki gelişmeler ile okurun sosyal medya platformlarını kullanarak, eleştirilerini doğrudan haber kuruluşlarına iletebilmesinin okur temsilciliğinin varoluş amacını ortadan kaldırdığına yönelik eleştiriler bulunmakla beraber özellikle büyük basın kuruluşlarıyla rekabet etmekte zorlanan ve ekonomik sorunlar nedeniyle okur temsilcisine sahip olamayan daha küçük basın kuruluşlarının okur temsilcilerine her zamankinden daha çok ihtiyaç duyması tartışmanın diğer boyutları arasındadır.⁴¹ Özellikle çalkantılı dönemlerde basın ombudsmanlığının basının öz denetimini sağlamaya yönelik işlevleri çok daha önem kazanmaktadır.

Haber Ombudsmanları Örgütü (ONO) ise ombudsmanlığın demokrasinin korunmasında ve geliştirilmesindeki vazgeçilemez rolünün altını çizerek, ombudsmanlığın amaçlarını şöyle açıklamaktadır:⁴²

“Doğru, tarafsız ve dengeli haberciliğin ilkelerini geliştirilmesi; okurun ya da izleyicinin haber üreticilerine kolayca ulaşabilmesinin sağlanması ve sorumlu/hesap verilebilir haberciliğin saygınlığının ve güvenilirliğinin artırılması; habercilerin toplumsal konulara yönelik meslek bilincinin artırılması; şikayetlerin ve diğer soruşturulacak konuların sorumlu kişiye yönlendirilerek editörlerin, kurum yöneticilerinin ve diğer çalışanların zamanlarından tasarruf edilmesi; bazı şikayetlerin yargı kurumlarına intikal ettirilmeden çözülmesi ile basın kuruluşlarının maddi zarara uğramasının önlenmesi.”

Hak ihlallerinin hukuk yoluyla değil, ombudsmanlar aracılığı ile değerlendirilmesi ve düzeltilmesi hem basın kuruluşlarının itibarı-

40 HILLIGOSS, s. 40-41; CALDERONE, Michael, *The New York Times Is Eliminating The Public Editor Role*, Huffpost, 31 Mayıs 2017. https://www.huffpost.com/entry/new-york-times-public-editor_n_592ec472e4b0e95ac1956706?4r9= (Erişim Tarihi: 06.07.2020)

41 FERRUCCI, Patrick, *The End of Ombudsmen? 21st-Century Journalism and Reader Representatives*, Journalism & Mass Communication Quarterly, Cilt: 96, Sayı: 1, 2019, s. 297-301. <https://doi.org/10.1177/1077699018805986> (Erişim Tarihi: 07.08.2020)

42 *The Organization of News Ombudsmen and Standards Editors (ONO)*. <https://www.newsombudsmen.org/about-ono/> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

nı korumaya hem de yargı süreçlerinin zorluklarından kaçınmak isteyen yurttaşlara olanak sağlamaya yöneliktir. Kurumlar, hukuk uzmanları ve dava tecrübeleri nedeniyle sorunlarla mücadelede bireylerden daha yetkin olmakla birlikte para, zaman ya da mücadele gerektiren zorlayıcı süreçler, müzakere aracılığıyla çözüme ulaştırılmaya çalışılır. Böylece gazeteciliğe duyulan güvenin sarsılmaması ve basın kuruluşlarının ilişkin olumsuz imajların yayılmasının engellenmesi de sağlanır.⁴³

Türkiye’de basın ombudsmanları ilk kez 1983’te Hürriyet Haber Ajansı’nda ve Hürriyet gazetesinde göreve başlamıştır. Seyfettin Turhan, Hürriyet Haber Ajansı için çıkardığı Aylık Bülten’de haberlerdeki yazım yanlışlarına dikkat çekmiş; Emre Kongar ise Hürriyet gazetesinde okur temsilciliğinin içerdiği bazı görevleri üstlenmiştir.⁴⁴ 22 Mart 1999’da Milliyet gazetesinde göreve başlayan ve etik kurallara uygunluğu denetleyen Yavuz Baydar Türkiye’nin ilk okur temsilcisi kabul edilmektedir.⁴⁵ Faruk Bildirici, 39 yıldır (12 yıl Cumhuriyet gazetesinde, 27 yıl ise Hürriyet gazetesinde) sürdürdüğü gazetecilik mesleğinin 2010 ile 2019 yıllarını kapsayan son dokuz yılında, Hürriyet gazetesinde ombudsman olarak görev yapmış; ancak gazete yönetimi tarafından görevine son verilmiştir.⁴⁶ Güray Öz ise Cumhuriyet gazetesinde 2013 yılında başladığı okur temsilciliği görevini 2016 yılında Cumhuriyet Gazetesi Davası’ndan tutuklanmasının

43 AVŞAR, Zakir ve KAYA, Elif Emre, *Medyanın İffeti*, Ankara: Altınpost, 2013, s. 79.

44 ÖZGEN, Murat, *Gazetecinin Etik Kimliği*, 3. Baskı, Set-Systems Yayıncılık, İstanbul, 2006, aktaran AŞKAN, Hakan, *Türk Basınında Okur Temsilcisi Köşeleri Üzerine Bir Araştırma*, İNİF E-Dergi, Cilt: 3, Sayı: 1, 2018, s. 251-252.

45 Akşam gazetesinde, Şakir Süter 5 Nisan 2004’te haftada bir yayımlanan “Okuyucu Mektupları” isimli köşesinde okur temsilciliğine başlamıştır. Banu Kurt ise Akşam gazetesinde 16 Haziran 2005’ten 2013’e kadar sürdürdüğü okur temsilciliği görevinden, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun (TMSF) gazete yönetimini devralmasının ardından ayrılmıştır. 2004 yılında Yavuz Baydar’ın okur temsilciliğinden ayrılmasının ardından, Milliyet gazetesi okur temsilciliği görevine Derya Sazak getirilmiştir; 2012 yılında ise Belma Akçura Milliyet gazetesinin okur temsilcisi olmuştur. Yeni Şafak gazetesinde Yusuf Ziya Cömert 2006-2012 yılları arasında “Okur Sözcüsü” köşesinde; 2003 yılında Dünya Haber Ombudsmanları Birliği’nin başkan yardımcısı, 2004’te ise genel başkanı olan Yavuz Baydar ise 2013 yılına kadar Sabah gazetesinde okur temsilciliği yapmıştır. Bkz. CABA, Ülker, *Türk Basınında Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanımı (Tekzipler) ve 2014 Yılında Yayımlanan Tekziplerin Basın Etiği Bağlamında Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019, s. 40-41.

46 <https://farukbildirici.com/ayrilik-zamani/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

ardından sürdüremez olmuş; 2018 yılında ise gazetede ki yönetim değişikliğinin ardından istifa etmiştir.⁴⁷

Basın kuruluşlarının ombudsmanlarını kendilerinin belirlemeleri ile ABD modelini benimseyen Türkiye basınında, saygın okur temsilcilerinin görevlerinden ayrılmak zorunda kalmaları ile okur temsilciliğinin giderek işlevsizleştiği ve nefret söylemine yönelik öz denetim mekanizmalarının zayıfladığı görülmektedir.⁴⁸ Friedrich Ebert Vakfı'nın *Medya Barometresi* Türkiye raporunda ombudsmanların basit hataların düzeltilmesinin ötesinde “sistemi eleştirmeyecek, ilkeleri tartışamayacak” biçimde görev yaptıkları, “bağımsız” olamadıkları; Basın Konseyi'nin de sektörde ağırlığının ve yaptırım kapasitesinin sınırlandırıldığı belirtilmiş; Türkiye’de okur temsilciliğinin evrensel standartlardan uzaklaşması eleştirilmiştir.⁴⁹ Türkiye’de ombudsmanların bağımsız çalışmasına Avrupa ve ABD’nin aksine saygı duyulmadığı, iş sözleşmelerinin ombudsmanların tarafsızlığına gölge düşürdüğü, işlerine son verilmesine yönelik düzenlemelerin bağlı oldukları kurumları ve çıkar odaklarını eleştirme kapasitesini büyük ölçüde sınırlandırdığı araştırmalarla belirlenmiştir.⁵⁰ Okur temsilciliğinin, basın kuruluşlarının etik ilkelere bağlılığını sağlayan ve meslek ilkelerine uymayı teşvik eden nitelikleri nedeniyle güçlendirilmesi elzemdir.⁵¹ Ancak Türkiye’de basın ombudsmanlığının giderek işlevsizleştirilmesi, sınırlandırılması ya da küçümsenmesi, ombudsmanlığın ve öz denetim mekanizmalarının az sayıda teze, makaleye ya da bilimsel çalışmaya konu olması, okur temsilciliğinin

47 *Cumhuriyet Gazetesi’nde Üst Üste İstifalar*, Gazeteduvar, 9 Eylül 2018. <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2018/09/09/cumhuriyettten-uc-yazar-daha-ayrildi/> (Erişim Tarihi: 20.04.2020); *Cumhuriyet’te yönetim değişikliği sonrası çok sayıda isim veda etti*, Evrensel, 10 Eylül 2018. <https://www.evrensel.net/haber/360952/cumhuriyette-yonetim-degisikligi-sonrasi-cok-sayida-isim-veda-etti> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)

48 CABA, s. 101.

49 *Medya Barometresi Türkiye 2014 Türkiye’deki Medya Ortamının Yerelden Bir Analizi*, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği, İstanbul, 2014, s. 55.

50 PARLAK, s. 157-160.

51 AŞKAN, s. 244-267. Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazetelerinin 2004 yılı Aralık ve 2005 yılı Ocak ve Şubat ayları; 2007 yılı Mart, Nisan ve Mayıs ayları, 2009 yılı Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları ve 2011 yılı Eylül, Ekim ve Kasım aylarında yayımlanmış okur temsilcisi köşelerinde toplam 627 haber eleştirisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında “haber yazımına, bilgi hatalarına ve bilgi eksikliğine ilişkin sorunların” (Hürriyet gazetesinde %31, Milliyet gazetesinde %32, Sabah gazetesinde %54) ilk sırada yer aldığı; “haberde etik sorunların” (Hürriyet gazetesinde %25, Milliyet gazetesinde %26 ve Sabah gazetesinde %23) ise ikinci sırada bulunduğu belirtilmiştir.

Türkiye’de yeterli düzeyde önemsenmediğini ve işlevinin ölçümlenmediğini göstermektedir.⁵²

5. Türk Ceza Kanunu’nda Nefret ve Ayrımcılık Suçu

Türk hukukunda nefret kelimesine yer veren üç düzenleme vardır ve bunların hiçbirinde nefrete ilişkin bir tanım bulunmamaktadır.⁵³ TCK’nın 122. maddesinde ilk kez 1 Haziran 2005’te tanımlanmış olan ayrımcılık suçu 2.3.2014 tarih ve 6529 sayılı Kanun ile nefret ve ayrımcılık suçu şeklinde yeniden düzenlenmiştir.⁵⁴ Ancak bu düzenlemenin teknik anlamda bir nefret suçu maddesi olmadığı, “nefret nedeniyle” ifadesinin eklenmesiyle suçun ispatlanmasının daha da güçleştirilmesiyle adeta “işlenemez bir suç” haline dönüştürülmesi temel eleştirilerin kaynağını oluşturmaktadır.⁵⁵ 5237 sayılı TCK’nın 122. maddesi uyarınca nefret ve ayrımcılık suçu şöyle düzenlenmiştir:

“Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

a) Bir kişiyi kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,

52 PARLAK, s. 211.

53 TCK md. 122 dışında iki kanunda daha nefret ifadesi geçmektedir. Bkz. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, md. 53(2)(m): “İçeriği itibarıyla şiddet veya nefret amaçlı bildiri, afiş, pankart, bant ve benzerlerini basmak, çoğaltmak, dağıtmak veya bunları teşhir etmek yahut kurumların herhangi bir yerine asmak.”; 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, md. 8.1.b: “Yayın hizmetleri; ırk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz.”

54 Nefret suçundan resmî düzeyde ilk kez 30 Eylül 2013’te Demokratikleşme Paketi’nde şöyle bahsedilmiştir: “Nefret saikiyle işlenmesi durumunda, belirli suçların cezalarını daha artırıyoruz. Belirli suçlar, kişinin, dili, ırkı, milliyeti, rengi, cinsiyeti, engelliliği, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini veya mezhebi nedeniyle işlenirse, cezası daha da ağırlaşacak.” Bkz. KEYMAN, Fuat, *Nefret Söylemi, Nefret Suçu Demokrasi ve Birlikte Yaşama: Türkiye Örneği*, Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar, Ed. ÇINAR, Mahmut, Hrnt Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 7-13.

55 TÜRAY, Aras, *Nefret Suçları ve Türk Ceza Hukukundaki Güncel Gelişmeler*, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 26, Aralık 2014, s. 91–93. Benzer yönde görüşler için bkz. AYTEKİN İNCEOĞLU, Asuman, *Türk Ceza Kanunu’nun 122. Maddesinde Düzenlenen Nefret ve Ayrımcılık Suçunun ‘Nefret Suçu’ Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, Legal Hukuk Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 150, Haziran 2015, s. 60; BULUT, İlhan, *Nefret Suçları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 170; ERYILMAZ, Kadir, *Ön Yargıların Toplumsal İnşası ve Ön Yargı Temelli Suçlar*, Kriminoloji Yazıları, haz. SANCAR YALÇIN, Türkan, Savaş Yayınevi, Ankara, 2015, s. 152.

- b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,
c) Bir kişinin işe alınmasını,
d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Buna göre işlenen suçun nefret ve ayrımcılık suçu kapsamında sayılabilmesi için nefret saiki olmalıdır; dolayısıyla nefret olmadığında işlenen suç, ayrımcılık suçu niteliği de taşımamaktadır. Ayrımcılığa uğrayan mağdurun, suçun nefret saikiyle işlendiğini ispat yükümlülüğü gereğince (ayrımcılık suçu ceza kanununda bulunduğu) ispat olmadığında fiil, ceza hukukunun konusu olamamaktadır. Nefretin ya da ayrımcılığın tanımlarının ise TCK'nın hiçbir maddesinde yer almaması ve nefret etmenin ön koşul haline getirilmesi, nefret suçunu işlenemez kılmaktadır.⁵⁶ Nefret suçu seçimlik hareketli suçlar arasında olduğundan kanunda yer alan hareketlerden herhangi birinin icrası cezai sonuç için yeterlidir; ancak nefret saiki olmadığında seçimlik hareketlerin cezalandırılabilir bir nitelik taşımaması nedeniyle nefret suçunun teknik anlamda düzenlenmediği belirtilmektedir.⁵⁷

Nefret ve ayrımcılık suçunun taksirle işlenebileceğine dair TCK'nın 122. maddesinde bir ifade bulunmamaktadır; ancak nefret saikiyle işlenen yaralama, kasten öldürme, işkence, cinsel saldırı, çocuk istismarı gibi suçların ise nefret ve ayrımcılık suçunun dışında bırakılması, nefret suçunun kapsamının daraltmasına neden olmaktadır.⁵⁸ 2014 yılındaki kanuni düzenlemenin ardından nefret ve ayrımcılık suçu ile ilgili olarak açılan dava ve hükümlü sayısına dair yapılan araştırmada, TCK'nın 122. maddesi gereğince verilen mahkûmiyet kararının az sayıda olması ise dikkat çekicidir.⁵⁹ Nefret

56 ERSOY, Uğur, *Çağımızın Pandemisi: Nefret Suçları*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı: 35, 2018, s. 115. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52647/693636> (Erişim Tarihi: 10.01.2020)

KAZAZ, Gözde, *TCK 122 Hayal Kırıklığı: Nefret Suçu Kâğıt Üstünde Kaldı*, Agos, 15 Aralık 2016. <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/17260/tck-122-hayal-kirikligi-nefret-sucu-kagit-ustunde-kaldi> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

57 ERSOY, s. 157.

58 ERSOY, s. 112; GÖREGENLİ, Melek, *2016 Yılında Türkiye'de Gerçekleşen Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu*, Kaos GL Derneği, Ankara, 2017, s. 7-8.

59 2018 yılı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Adalet İstatistikleri'ne göre TCK'nın 122.

suçları; mağdurların kimliklerini, ait oldukları sosyal grupları ya da daha kapsayıcı bir terimle varoluşlarını hedef aldığından hem mağdur hem de tüm toplum üzerinde şiddetli yıkıcı etkilere neden olmaktadır. Toplumun belli kesimlerinin “dış grup” olarak damgalanmasına, günah keçisi haline getirilmelerine ve ötekileştirilmesine yol açarak; toplumsal barışı, huzuru, bir arada yaşama kültürünü tehdit etmektedir. Mağdurların polis, savcı, sosyal hizmet uzmanı gibi devleti temsil eden yetkililere başvurmasında engelleyici bir etken olan ayrımcı yaklaşımlar, ihmal ya da etik ihlaller, hukuk sistemine duyulan güvenin azalmasında ve nefret suçunun yaygınlaşmasında önemli faktörler olarak değerlendirilmektedir.⁶⁰ Avrupa Komisyonu’nun 2020 yılı Türkiye raporunda da nefret suçu yasasının uluslararası standartlara uygun olmadığı ve cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğine karşı işlenen suçları kapsamadığı belirtilmektedir.⁶¹

TCK’nın 122. maddesi nefret söylemi niteliğindeki herhangi bir fiili içermemektedir. Nefret söylemine karşı uygulanabilecek olan TCK’nın 216. maddesinde yer alan halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçu ise “*kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde*” suçun oluşacağını belirtmesi nedeniyle nefret söylemini içermemekte ve nefret söylemini cezalandırmada etkisiz kalmaktadır.⁶² TCK’nın 216/2. maddesinde ise “Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası” ile cezalandırılması gerektiği belirtilmektedir. Ancak

---

maddesi kapsamında; TCK ve özel kanunlar uyarınca Cumhuriyet Başsavcılıkları’nda soruşturma evresinde şüpheliler hakkında verilen toplam 205 kararın 143’ünün kovuşturmayla gerek olmadığı, 23’üyle ilgili olarak ise kamu davası açıldığı yer almaktadır. Bkz. s 53. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1792019103654adalet_ist_2018.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2020); 2019 yılı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Adalet İstatistikleri’ne göre TCK’nın 122. maddesi kapsamında; TCK ve özel kanunlar uyarınca Cumhuriyet Başsavcılıkları’nda soruşturma evresinde şüpheliler hakkında verilen toplam 213 kararın 157’sinin kovuşturmayla gerek olmadığı ve sadece 31’iyle ilgili olarak ise kamu davası açıldığı yer almaktadır. TCK ve özel kanunlar uyarınca ceza mahkemelerine açılan davalarda sanıklar hakkında verilen mahkûmiyet karar sayısı ise sıfırdır. Bkz. s. 53 ve s. 151. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1092020162733adalet_ist-2019.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2020)

60 GÖREGENLİ, s. 6.

61 *European Commission*, s.38

62 KARAN, Ulaş, *Nefret Söylemi ve Yakından İlişkili Diğer Kavramlar: Ayrımcılık, Nefret Suçu ve Hakaret*, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar, Ed. ÇINAR, Mahmut, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 110-112.

koruma altına alınan halk kesimlerinin kapsamının sınırlılığı (örneğin “etnik köken”, “cinsiyet yönelim” ve “cinsiyet kimliği” kavramlarını içermemesi) ve koruma gruplarının TCK’nın 122. maddesi ile paralel hale getirilmemesi, fail ile mağdurun farklı bir sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet ya da bölge özelliği taşıması halinde suçun oluşmayacağı öngörülmesi gibi nedenlerle 216. maddenin nefret söyleminin cezalandırılmasını sağlayamadığı belirtilmektedir.⁶³ Adli sicil istatistiklerinin incelenmesiyle nefret söyleminin mağduru olan kişi ve grupların korunmasının uygulamaya geçemediği de saptanmıştır.⁶⁴ Bununla birlikte, belirli gruplara karşı işlenen suçların düşük oranda kaydedilmesi, suçun şikâyet edilmemesi ya da işlem yapılmaması gibi nedenlerle işlenen nefret suçlarının tamamı istatistiklere yansımamaktadır.⁶⁵

Uygulamadaki sorunlara ek olarak, ECRI 2011 yılı Türkiye raporunda TCK’nın 216. maddesinin nadiren azınlıklara yönelik ırkçı ifadeleri cezalandırdığı ve Avrupa Konseyi’nin Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu’nun (Venedik Komisyonu) 2016 yılı Türkiye raporunda ırkçı ifadelerin hükümet politikalarını eleştiren ifadeleri değil, kamu güvenliğine karşı açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması durumunda cezalandırılması gerektiği belirtilmiştir.⁶⁶ Venedik Komisyonu *Son Dönemde Çıkarılan Kanun Hükümünde Kararnamelerde Yer Alan Medya Özgürlüğüne İlişkin Tedbirler Hakkında Görüş* 2017 yılı Türkiye raporunda ise TCK’nın 216. Maddesinin gazetecilerin, yazarların, yayımcıların, sivil toplum kuruluşları üyelerinin ifadelerini cezalandırmak üzere kullanıldığının altı çizilmektedir.⁶⁷ Venedik Komisyonu, ceza adalet sisteminin “kamunun bekçi köpe-

63 TÜRAY, s. 91-93.

64 KARAN, s. 113.

65 MAXFIELD, Michael G., WEILER, Barbara Luntz, WIDOM, Cathy Spatz, *Comparing Self-Reports and Official Records of Arrests*, Journal of Quantitative Criminology, Cit: 16, Sayı: 1, 2000, 87-88. DEMİRBAŞ, Timur, *Suçun Önlenmesi*, Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak 2019, s. 62.

66 Venice Commission, Opinion on Articles 216, 299, 301 and 314 of the Penal Code of Turkey, Strasbourg, 15 Mart 2016, s. 9-11. <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282016%29002-e> (Erişim Tarihi: 10.04.2020)

67 Venice Commission, Turkey, Opinion On The Measures Provided In The Recent Emergency Decree Laws With Respect To Freedom Of The Media, 13 Mart 2017, s. 4-5, 15-16, 19. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)007-e) (Erişim Tarihi: 10.04.2020)

ği” olarak da adlandırılan medyanın ve gazetecilerin baskı altına alınmasına değil; ifade özgürlüğü sınırlarını aşan şiddet ve nefrete teşvik eden ifadelerin cezalandırılmasına yönelik uygulanmasının önemini vurgulamaktadır.

6. Yargı Kararlarında Nefret Söylemi ile Nefret ve Ayrımcılık Suçu

Yargıtay kararlarında “nefret suçu” ve/veya “nefret söylemi” ifadelerini içeren karar içeriklerinin incelenmesi, nefret suçu ve nefret söyleminin karar gerekçelerinde nasıl değerlendirildiğine ışık tutacaktır. Yargıtay karar arama sayfasında nefret söylemi ile ilgili az sayıda karara ulaşılabilmektedir.⁶⁸ Yargıtay karar arama sayfasında yer alan “nefret suçu” ifadesini içeren 6, “nefret ve ayrımcılık suçu” ifadesini içeren 7 dava bulunmaktadır. Ancak hiçbirinde nefret ve ayrımcılık suçu nedeniyle mahkûmiyet kararı bulunmamaktadır.⁶⁹

Nefret ve ayrımcılık suçundan beraat ile sonuçlanan kararlardan birinde nefret suçunun kapsadığı koruma grupları şöyle açıklanmıştır:⁷⁰

“TCK 122. maddesinde ırk, devlet, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefrete dayalı ayrımcılığı suç saymıştır. Yasa koyucu burada açık bir şekilde on koruma grubu belirlemiş ve bu on koruma gurubuna yönelik seçimlik ve bağlı hareketleri suç olarak

68 Yargıtay Karar Arama sayfasında 2004 ile 2020 yılları arasında “nefret söylemi” ifadesini içeren toplam 98 karara ulaşılmaktadır. Bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi:15.12.2020)

69 Yargıtayın karar arama web sitesinde 2014 ile 2020 yılları arasında “nefret suçu” ifadesini içeren toplam 6 karara ulaşılmaktadır. Söz konusu kararlar: 8. Ceza Dairesi E. 2019/10194, K. 2019/11813, 03.10.2019; 18. Ceza Dairesi E. 2018/1978, K. 2019/13554, 01.10.2019; 18. Ceza Dairesi E. 2015/33232, K. 2016/18820, 07.12.2016; 18. Ceza Dairesi E. 2015/26353, K. 2016/6373, 30.03.2016; 18. Ceza Dairesi E. 2015/997, K. 2015/580, 27.04.2015; 4. Hukuk Dairesi E. 2014/16557, K. 2015/1240, 02.02.2015.

“Nefret ve Ayrımcılık Suçu” ifadesini içeren toplam 7 karara ulaşılmaktadır. Söz konusu kararlar: 18. Ceza Dairesi, E. 2019/6736, K. 2019/15154, 23.10.2019; 18. Ceza Dairesi, E. 2018/1978, K. 2019/13554, 1.10.2019; 4. Ceza Dairesi, E. 2014/28519, K. 2018/16405, 4.10.2018; Ceza Genel Kurulu, E. 2015/1189, K. 2018/377, 27.09.2018; 18. Ceza Dairesi, E. 2016/18866, K. 2017/1856, 21.02.2017; 5. Ceza Dairesi, E. 2016/7019, K. 2016/8866, 9.11.2016; 18. Ceza Dairesi, E. 2015/26353, K. 2016/6373, 30.03.2016.

70 Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E. 2018/1978, K. 2019/13554, 01.10.2019. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

düzenlenmiştir. Suç ve Cezada Kanunilik İlkesi gereği bu on koruma grubu dışındaki bir gruba nefret saikiyle de olsa ayrımcılık yapılması durumunda veya bu on koruma grubuna karşı maddede belirtilen dört farklı seçimlik hareket dışında bir eylemle ayrımcılık yapılması halinde de ayrımcılık suçu oluşmayacaktır. ... TCK'nın 122. maddesinin başlığı "nefret ve ayrımcılık" suçu olarak belirtilmesine karşın TCK da, yukarıda tanımlanan anlamda bağımsız olarak nefret suçu düzenlenmesi yoluna gidilmemiştir. TCK'nın 122. maddesinin sadece nefret saiki ile işlenen ayrımcılık eylemlerini suç olarak düzenlediğini görmekteyiz"

Diğer bir kararda oy çokluğu ile mahkûmiyet kararı bozulmuş; hakaret ve tehdit suçu olmadığına karar verilmiş ve nefret suçu ile nefret söylemi arasındaki ilişkisellik şöyle açıklanmıştır:⁷¹

"Sanığın, katilana yönelik 'Senin yerin burası değil, dağda yaşam lazım, Çingene gibisiniz, gecekonduda yaşamışsınız' şeklindeki ifadelerinde geçen 'Çingene' sözü, Türk Dil Kurumunun Güncel Sözlüğünde 'Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan bir topluluk' olarak tarif edilmiş olup, sanığın 'Çingene' ifadesi ile balen ülkemizde kendilerini 'roman' olarak nitelendiren ve Avrupa'dan Türkiye'ye göç etmiş vatandaşlarımızı kast etmesi karşısında; bu sözlerin katılanın onur, şeref ve saygınlığını rencide edici boyutta olmaması nedeniyle, hakaret suçunun unsurlarının oluşmadığı gözletilmeden, mahkûmiyet kararı verilmesi... hükümlerinin bozulmasına" olarak açıklanmıştır Ancak karşı oy ile itirazda bulunulan hususlar şöyledir:

"Hakaret bir kişinin diğer bir kişiye karşı onur, şeref ve saygınlığını küçük düşürücü nitelikte söz ve davranışlarıdır. İnsan varlık olarak beden ve ruhtan oluşmakta olup hakaret suçu da ruhsal bütünlüğü korumayı amaçlamaktadır. Bu suçun oluşabilmesi için sanık tarafından söylenen söz ya da davranışın sözlük anlamına değil mağdurun ruhunda oluşturduğu zedelenme ve sanığın eylemini bu amaca ulaşma düşünceyle yapmış olması gerekmektedir. Somut olaya baktığımızda; Sanığın katilana kar-

71 Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E. 2015/997, K. 2015/580, 27.04.2015. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

şı söylediği 'Çingene' hitabı sanığın ve katılanın iç dünyasında olumsuz algılar içermektedir. Bu yanlış ön kabullerin eşit yurttaş bilincine ulaşılmış bir toplumda kabul edilemez olması, yargı organlarınca bu sözcüğün hakaret kabul edilmemesi ile sağlanamaz. Nitekim sanığın katılana bu sözü söylerken o toplumsal kesim ile ilgili sosyolojik belirleme yapmadığı açıktır. Sanık gerçekte olmayan ve kabul edilemez bulunan ancak kendi düşünce dünyasında olumsuz anlamlar yüklediği 'Çingene' sözleri ile katılanı küçük düşürmüş, katılan da bu sözleri küçük düşürücü nitelikte algılamıştır. Sanığın üzerine atılı suçun unsurları oluşmuştur. Yerel mahkemenin mahkûmiyet hükmü isabetli olup onanmalıdır." ... "Nefret suçunda ceza kanunlarında eylem zaten suç olarak düzenlenmiştir. Fail suç olarak yaptırma bağlanan eylemi ön yargı saiki ile işlediği zaman suç nefret suçuna dönüşmektedir. Yani eylem ön yargı saiki ile işlenmemiş olsa da yine temel şekli suç olarak kanunda düzenlenmiştir. Ancak nefret söyleminde ise söylem kanunlarda suç olarak düzenlenmiştir. Söylemin ifade özgürlüğü içinde kalıp kalmadığı ayrıca değerlendirilmelidir."

AIHM'in Türk hükümetini Romanlar hakkında olumsuz basmakalıp yargılarla mücadele etmek için çabalarını sürdürmeye, Romanların yaşam tarzına ve ihtiyaçlarına önem vermeye teşvik ettiğinin vurgulandığı belirtilerek:

"Somut olayda sanık müşteriye 'Senin yerin burası değil, dağda yaşamaman lazım, perdeleriniz çingene perdesine benziyor. Çingene gibisin.' diyerek toplumda Çingene olarak kabul edilen topluluğun taşıdığı bu aidiyete, bu karakteristik özelliği karşı nefret saiki ile hareket etmiş olabilir. Toplumda çingene olarak kabul edilen bir grubun varlığı mevcuttur. Bu özelliği taşıyan gruba karşı yine toplumda bir ön yargının varlığı da bir realitedir. Çingenelik tabii ki utanılacak, hakaret olarak kabul edilecek bir özellik değildir. Çingeneliği küçümseyen, onları aşağılayan, ön yargı ile hareket eden patolojik bir tarihsel düşüncenin toplumda varlığı realitesi karşısında bu patolojik anlayışın cezalandırılması, mahkûm edilmesi gerekir. Bu nedenle somut olayda sanığın nefret saiki ile hareket edip etmediği mahkemece araştırılıp, tartışıldıktan sonra sanığın nefret söylemi ile hareket ettiğinin kabulü halinde

TCK.nın 125/1. maddesi uyarınca mahkumiyetine karar verilmelidir. Sanığın nefret söylemi ve ön yargı saiki ile bu sözleri söylemediğinin tespiti halinde ise beraatine karar verilmeliydi” itirazında bulunulmuştur.

Nefret suçu/nefret söylemi terimlerini içeren ve “*müdafinin temyiz nedenleri yerinde görüldüğünden tebliğnamedeki isteme aykırısı olarak HÜKÜMLERİN BOZULMASINA, yargılamanın bozma öncesi aşamadan başlayarak sürdürülüp sonuçlandırılmak üzere dosyanın esas/hüküm mahkemesine gönderilmesine hakaret suçu bakımından oy çokluğuyla, tehdit suçu bakımından ise oy birliğiyle verilen” bir diğer kararda karşı oy ile mahkûmiyet kararının bozulma gerekçesine katılmama kararı şöyle açıklanmıştır:⁷²*

“Çingenelik tabiki utanılacak hakaret olarak kabul edilecek bir özellik değildir. Çingeneliği küçümseyen, onları aşağılayan, ön-yargı ile hareket eden patolojik bir tarihsel düşüncenin toplumda varlığı realitesi karşısında bu patolojik anlayışın cezalandırılması, mahkûm edilmesi gerekir.”

Söz konusu karşı oy savunusunda, nefret saiki ile hareket edilip, edilmediğinin araştırılması gerektiği, nefret söylemi ve ön yargı saiki ile hareket edildiğinin tespiti halinde beraat kararı verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte bir kişinin şiddete başvurma davranışı, kendisini koruma saikiyle gerçekleşmediğinde “*patolojik*” olarak nitelendirilmekte ve bu çerçevede işlenen suçlar, fail tanı almamış bile olsa psikopatoloji ile ilişkilendirilmektedir.⁷³ Dolayısıyla karşı oy yazısında yer alan patolojik nitelendirmesi azınlık ya da dezavantajlı gruplara karşı işlenen suçların ve nefret söyleminin, çoğunluk toplumu içindeki akıl sağlığı yerinde olmayan belli bir gruba atfedildiğine işaret etmektedir.

İncelenen diğer bir kararda, davacının kişisel haklara saldırı esasına bağlı olarak manevi tazminat talebinin reddine oy çokluğuyla karar verilmekle birlikte karşı oy yazısı ile davacının cemevi açılışı-

72 Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E. 2015/33232, K. 2016/18820, 07.12.2016. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

73 DENİZ, Derya, *Suç Davranışına Etki Eden Psikopatolojik Süreçler*, Aydın Toplum ve İnsan Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, 2017, s. 1.

na verdiği manevi önderliğin eleştirilmesinin nefret söylemi sınırları içinde değerlendirilmesi gerektiği şöyle açıklanmaktadır:⁷⁴

“Ancak eleştiri içerisinde şerefsiz sözcüğü de geçmektedir. Davalı kendi kitlesine hitaben bir cemevi açma olgusunu eleştirirken ister istemez o olguyu gerçekleştirme peşinde olan manevi kitleyi kötücül bir eylem sahibi olarak kendi kitlesine tanıtmaktadır. Böylece sosyolojik bir camiaya düşmanlık duygusu pekiştirmeye çalışmaktadır. Bu açıklamanın iki ayrı kitlenin karşı karşıya getirilmesi amaçlanmış olmakla nefret söylemi açısından ele alınması gerekir. Nefret söylemi toplumsal huzur ve barış açısından çok tehlikeli olan ve Türkiye'nin geçmişinde bol bol yaşanmış olan nefret suçunun sosyolojik alt yapısını oluşturur. Nefret suçunun işlenmesinden sonra da yaygınlaşma halinde insanlık suçları karşımıza çıkar.. Ulusal anlamda Anayasamızın 10. maddesi her türlü nefret söyleminin ve nefretin sonraki açıklamaları açıkça yasaklamaktadır. TCK'nın 120. maddesi nefret kaynaklı cezalandırılacak eylemleri saymaktadır. Mülkiyet hakkı, çalışma hakkı, ekonomik hakları ve kamusal hizmetten yararlanma hakları nefret söylemine konu edildiğinde suç sınırları çizilmiş demektir. ... Somut dosyadaki bütün bilgiler davalı tarafın diğer yayın, metin ve görüntüleri göstermektedir ki bu eylem nefret söylemi kapsamında kalmaktadır.”

Başka bir kararda, TCK'daki nefret suçu, ayrımcılık ve nefret söyleminin iyi bilinmesi gerektiği ancak bu kavramların kanunda tanımlanmadığı belirtilmiştir.⁷⁵ Bu sebeple öğretilerdeki ve uluslararası belgelerdeki tanımların kabul edilmesi gerektiği belirtilmiş; Karar'da AGİT'in nefret suçu tanımına yer verilmiştir. Nefret söylemi ise Türk Dil Kurumu sözlüğü ve Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 1997 yılında kabul edilen R(97)20 sayılı tavsiye kararındaki tanımı esas alınarak *“ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, antisemitizm veya hoşgörüsüzlükle ifade edilen saldırgan milliyetçilik, ırkçılık, ayrımcılık, azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara düşmanlık*

74 Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, E. 2014/16557, K. 2015/1240, 19.06.2014. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

75 Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E. 2015/26353, K. 2016/6373, 30.03.2016. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

da dabil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da baklı gösteren her türlü ifade biçimidir” şeklinde tanımlanmıştır.

Bir diğer kararda halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçundan mahkûmiyet kararı verilmiştir:⁷⁶

“Sanık hakkında balkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılamak suçundan mahkemece verilen mahkûmiyet hükmü usul ve yasaya uygundur. Şöyle ki; sanık kendi blogundaki yazısında İslam peygamberini küçültücü ve aşağılayıcı bir şekilde örnek vermiş daha sonra bu yazısına hem kendi blogunda hem de kamuoyunda ciddi bir tepki oluşmuştur.”

Karşı oy ile sanığın 20.09.2012 tarihinde kendisine ait ancak herkese açık olan internet hesabında nefret suçlarıyla ilgili yazmış olduğu yazının bir bölümünde yazdıklarının nefret suçu olmadığını savunduğu; ancak bu açıklamaların ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceğine ve suçun basın yoluyla işlenmesinin cezanın artırılma nedeni olduğuna dair bir açıklama yapılmıştır.

İncelenen karar içeriklerin bir diğerinde ise TCK md. 216'nın nefret söylemini sınırlandırmayı hedeflediği belirtilmiştir:⁷⁷

“...kamu düzenini, toplum huzurunu/barışını himaye eden, esas itibarıyla nefret söylemini sınırlandırmayı hedefleyen Halkı Kin ve Düşmanlığa Tabrik Etmek suçu; balkı sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığına dayanarak birbirine karşı kamu düzeni için tehlikeli olabilecek şekilde düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tabrik edilmesini cezalandırmaktadır. ... Fiilin suç teşkil etmesi için bunların ötesinde, ağır ve yoğun bir tarzda kin ve düşmanlığa tabrikin var olması gerekir. Diğer bir tabirle etkili bir şiddet çağrısı ya da nefret söylemi içermelidir. Failin fiili, adet ve şabıs olarak muayyen olmayan toplum kesimi üzerinde kin ve nefret duygularının oluşumuna veya mevcut duyguların pekişmesine etkide bulunmalıdır.”

76 Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2019/10194, K. 2019/11813, 03.10.2019. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

77 Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E. 2018/3616, K. 2019/598, 08.01.2019. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

Karar içeriklerinde, nefret söyleminin ifade özgürlüğü ile olan ilişkisi de değerlendirilerek, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarında, ifade özgürlüğünün bu araştırma çerçevesinde önem taşıyan iki istisnası olduğu; birincisinin şiddeti teşvik edici ve övücü söylemler, ikinci istisnanın ise azınlıklara karşı nefret söylemi olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda önce yazı veya sözün içeriğine bakılması gerektiği; yazı veya sözlerin şu özellikleri taşıması halinde:

“Yazı veya Sözler;

- a) Şiddet, bir araç olarak öngörüorsa,*
- b) Kişileri hedef gösterip kanlı bir intikam istiyorsa,*
- c) Benimsenen düşünceler için şiddete başvurmanın meşru olduğu ileri sürülüyorsa,*
- d) İnsanda saldırgan duygular uyandıracak biçimde anlamsız bir nefret yaratarak şiddetin doğmasına uygun bir ortamı kışkırtıyorsa” ifade özgürlüğünden yararlanmayabileceği belirtilmiştir.⁷⁸*

Bunula birlikte nefret söyleminin silahlı terör örgütü propagandası yapma suçu kapsamındaki davalarda, suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde cezanın artırılmasının karar içeriğinde yer aldığı görülmektedir.⁷⁹ İncelenen söz konusu karar içeriklerinde ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin şu durumlarda gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir:

“1- Müdahalenin kanunlarda öngörülmüş olması,

2- Ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü, kamu emniyeti, kamu düzeninin sağlanması ve suçun işlenmesinin önlenmesi, sağlığın korunması, ahlâkın, başkalarının şöhret ya da haklarının korunması, gizli tutulması kaydıyla alınmış bilgilerin açıklanmalarının engellenmesi ve yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının

⁷⁸ *Sürek/Türkiye Davası*, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Daire No.1 (no. 26682/95), 8 Temmuz 1999; *Gözel ve Özer/Türkiye Davası*, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Daire (no. 43453/04 ve 31098/05), 6 Temmuz 2010. Bkz. Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2009/7316, K. 2012/17738, 23.05.2012. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasilstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

⁷⁹ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E. 2016/1159, K. 2020/280, 11.06.2020; Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E. 2019/11657, K. 2020/804, 03.02.2020. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasilstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

sağlanmasına ilişkin değerlerden bir veya bir kaçını korumaya yönelik olmalıdır.

3- Müdahale demokratik bir toplumda gerekli bulunmalıdır.”

Ancak “terör örgütünün veya amacının propagandası suçuyla bağlantılı olarak da basın ve yayın organlarının sahiplerine dikkat ve özen yükümlülüğü” yüklenmekte ve “...Maddenin üçüncü fıkrasında terör örgütünün veya amacının propagandasının belli yerlerde yapılması, bu suçun daba ağır cezayı gerektiren bir nitelikli unsuru olarak” tanımlanmaktadır.

Bununla birlikte söz konusu karar içeriğinde silahlı terör örgütünün propagandasını yapma suçunun oluşmadığının kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir:

“...suçun oluşabilmesi için propagandanın terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği, somut olayda terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik unsurunu bulundurmadığı gözetilerek sanığın eyleminin silahlı terör örgütünün propagandasını yapma suçunu oluşturmadığı kabul edilmelidir.”

Ağır Ceza Mahkemesi’nde görülen bir diğer davada ise silahlı terör örgütünün propagandasını yapma suçundan verilen mahkûmiyet kararı şöyle açıklanmıştır:⁸⁰

“Toplantı veya gösteri yürüyüşünde olsun veya olmasın; yazı veya sözler (atılan slogan, taşınan pankart veya giyilen üniforma) ile verilen mesajın şiddete çağrı, tabrik ve teşvik edici ya da silahlı direnişe ve isyana davet şeklinde veya insanda saldırgan duygular oluşturacak biçimde anlamsız bir nefret yaratarak şiddetin doğmasına uygun bir ortamı kışkırtacak nefret söylemi olup olmadığı değerlendirilmeli, doğrudan veya dolaylı şiddete çağrı var ise sanığın kimliği, konumu, konuşulan yer ve zamanı gibi açık ve yakın tehlike testi bakımından analize tabi tutulmalı-

80 Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E. 2020/3598, K. 2020/4270, 22.09.2020. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 20.12.2020)

dır. ... Sanığın eylemi, örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da teşvik edecek nitelikte olmamakla birlikte Kanunda yer almayan bir gerekçeyle unsur olarak aranamayacağı ve sanığın eyleminin hukuka uygun kabul edilmesinin toplum açısından meydana getireceği yakın tehlike de gözetildiğinde, sanığın ... silahlı terör örgütüne ait bayrağı taşınmaktan ibaret eyleminin silahlı terör örgütünün propagandasını yapma suçunu oluşturduğu kabul edilmelidir.”

Karar içeriğinde, nefret söyleminin şiddetin kısıktılmasına yol açıp, açmadığının analiz edilmesi gerekliliğinin ifade edilmesine rağmen, söz konusu eylem ile silahlı terör örgütünün propagandasını yapma suçunun kanunda yer almasa bile toplumda meydana gelebilecek yakın tehlike açısından gerçekleştiğinin kabul edildiği görülmektedir.

Ağır Ceza Mahkemesi’nde terör örgütü propagandası yapma suçu kapsamında görülen bir diğer davada, verilen mahkûmiyet kararının bozulması gerektiği nefret söylemi ve ifade özgürlüğü ilişkisi çerçevesinde şöyle açıklanmıştır:⁸¹

“Sanığın Nevruz kutlamaları sırasında silahlı terör örgütü kurucusu lehine ifadeler içeren slogan attığı olayda, atılan sloganların terör örgütünün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek, övecek ya da teşvik edecek nitelikte olmadığı, toplantının olaysız sona ermesi karşısında bu sözlerin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiği halde, yasal olmayan gerekçeyle mahkûmiyet hükmü kurulması, Kanuna aykırı, sanığın temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülmüş olduğundan hükmün bu sebeplerden dolayı BOZULMASINA, 17.02.2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.”

Tüm bu kararların incelenmesinin neticesinde, kanunda gerçek anlamda bir nefret suçu maddesinin bulunmadığı, “nefret söylemi” ifadesini içeren dava içeriklerinde “Terör örgütünün propagandasını yapma” (TMK, md. 7/2), “Suçu ve suçluyu övme” (TCK, md. 215), “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşığılama” (TCK, md. 216),

81 Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E. 2015/5080, K. 2016/968, 17.02.2016.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 20.12.2020)

“*Hakaret*” (TCK, md. 125), “*Cumhurbaşkanına hakaret*” (TCK, md. 299), “*Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme*” (TCK, md. 220/6), “*2911 sayılı Kanuna muhalefet*”, “*Tehdit*” (TCK, md. 106), “*Kişiler arasında ayrımcılık yapma*” (TCK, md. 122) gibi suçlardan çoğunlukla mahkûmiyet kararlarının verildiği görülmektedir.

Sonuç

Nefret söyleminin üretilmesinde ve topluma hızla yayılmasında medya etkili bir araçtır. Ulusal ve uluslararası araştırma raporlarında nefret söyleminin medyada özellikle azınlıklar ile dezavantajlı grupları hedef aldığı tespit edilmektedir. Nefret söylemi ile hedefi olan kişi ve grupların basında tehdit unsuru olarak kriminalize edilmesi, nefret söyleminin nefret suçlarına zemin hazırlaması, suçu meşurlaştırması, kışkırtması, şiddeti, ötekileştirmeyi, kutuplaşmayı ve düşmanlığı artırması barışçıl toplumların oluşturulmasında önemli bir engeldir.

Basının öz denetim mekanizmalarından biri olan basın ombudsmanlığının etik ihlalleri ve nefret söylemlerini afişe etmesi, eleştirmesi, haber içeriklerindeki her tür yanlışın düzeltilmesinde etkin bir rol oynayabilmesi demokratik bir toplum olmanın gereği olan basın özgürlüğü ile gerçekleşebilmektedir. Okur ile gazete arasında bir köprü oluşturan ve hakemlik işlevi gören okur temsilciliği, hatalarını kabul eden ve düzelteren basın kuruluşlarının saygınlığının artmasında ve okurun güveninin kazanılmasında oldukça etkilidir. Türkiye’de özellikle son yıllarda ombudsmanların basın kuruluşlarındaki görevlerinden çeşitli nedenlerle ayrılmak zorunda kaldığı, okur temsilciliğinin etkin bir varlık gösteremediği ve neredeyse tamamen işlevsizleştirildiği bilinmektedir. Bununla birlikte Türk Ceza Kanunu’nda 2014 yılında yeniden düzenlenen 122. madde ile nefret suçunun işlenemez bir suç haline dönüştürüldüğü ve çoğunluk toplumu dışında kalan azınlıkları ve dezavantajlı grupları koruyucu nitelikte olmadığı görülmektedir. Yargıtay karar içeriklerinin incelenmesi neticesinde, nefret söyleminin daha çok terör ile bağlantılı suçlar çerçevesinde terör propagandası yapma kapsamında yer aldığı saptanmıştır. Oysaki Türkiye’de Ermenilerin, Yahudilerin, Rumların, Kürtlerin, Alevilerin, Romanların, mültecilerin, sığınmacıların,

Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans veya İnterseks (LGBTİ+) bireyler gibi tüm azınlıkların ve dezavantajlı grupların nefret söyleminin hedefi ve mağduru oldukları bilinmektedir. Ancak nefret söyleminin ve nefret suçunun yer aldığı dava içerikleri ve dava sayısı göz önüne alındığında mevcut hukuki işleyişin azınlıkların ve dezavantajlı grupların korunmasına yönelik olarak gerçekleşmediği görülmektedir. Araştırma sonuçları, azınlıkların ve dezavantajlı grupların nefret söylemine ya da nefret suçuna karşı hak arama mücadelesine teşvik edilmediğinin ve hak arama mücadelesinden çeşitli nedenlerle uzaklaştıklarının bir göstergesi niteliğindedir. Basın ombudsmanlığı ise, nefret söyleminin ceza hukukunda etkin bir biçimde cezalandırılması, yargı bağımsızlığına ve mahkemelerin tarafsızlığına güvenin az olması, dava süreçlerinin uzunluğu ve dava masraflarının yüksekliği gibi çeşitli nedenlerle hukuka başvurmak istemeyen yurttaşların şikayetlerini iletebileceği bir hakem niteliği taşıması sebebiyle nefret söylemiyle mücadelede etkin bir rol oynama kapasitesine sahiptir. Bu nedenle, basın ombudsmanları kurum çıkarlarını korumakla mükellef gazete avukatları gibi görülmemeli; toplumun tüm kesimlerinin haklarını gözeten ve sosyal adalet duygusunun geliştirilmesinde etkin bir role sahip saygın gazeteciler olarak bağımsız ve özgür çalışma koşullarına kavuşturulmalıdır.

Bununla birlikte Türkiye'nin mevcut özgül koşulları basın ombudsmanlığının evrensel ölçütlerde ve etkin bir biçimde çalışmasını olanaklı kılmadığından, Avrupa Birliği gibi basın özgürlüğü ve demokrasi savunucusu olan kuruluşların yeni işleyiş modelleri geliştirerek, uluslararası ombudsmanlık birimleri oluşturması; fon desteği ile okur temsilcilerinin baskı altında kalmadan bağımsız çalışmaları ve demokrasinin güçlendirilmesine hizmet etmeleri sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Adalet İstatistikleri, 2018, s. 53. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1792019103654a-dalet_ist_2018.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2020)
- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Adalet İstatistikleri, 2019, s. 53 ve s. 151. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1092020162733adalet_ist-2019.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2020)
- ALEMDAR, Zeynep, *Oyunun Kuralı, Basında Özdenetim*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990.
- ALĞAN, Cengiz ve ŞENSEVER, Levent, *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek*, Sosyal Değişim Derneği, İstanbul, 2010, s. 16.
- AŞKAN, Hakan, *Türk Basımında Okur Temsilcisi Köşeleri Üzerine Bir Araştırma*, İNİF E-Dergi, Cilt: 3, Sayı: 1, 2018, s. 244-267.
- ATAMAN, Hakan, *Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları*, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları, der. Yasemin İnceoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.
- AVŞAR, Zakir ve KAYA, Elif Emre, *Medyanın İffeti*, Altınpost, Ankara, 2013, s.79.
- AYTEKİN İNCEOĞLU, Asuman, *Türk Ceza Kanunu'nun 122. Maddesinde Düzenlenen Nefret ve Ayrımcılık Suçunun 'Nefret Suçu' Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, Legal Hukuk Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 150, Haziran 2015, s. 60.
- Basın Konseyi Yıllık Raporu 2009*, Basın Konseyi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 7-8.
- BAYER, Judit and BÁRD, Petra, *Hate Speech and Hate Crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches*, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies PE 655.135- July 2020, s.63, s. 75-76. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf) (Erişim Tarihi: 09.10.2020)
- BİLGİN, Ayşe ve KIZILKAYA, Ahmet, *Racism and related discriminatory practices in Turkey*, European Network Against Racism, Brüksel, 2012, s. 24.
- BOYLE, Kevin, *Nefret Söyleminin Kontrolü Uluslararası Standartlar Türkiye'den Neler İstiyor?* Nefret Suçları ve Nefret Söylemi, Ed. Ayşe Çavdar, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 67.

- BROWN, Ed, STORAKER, Kristin WINTHER, Lisa *Freedom of Religion or Belief for Everyone*, Stefanus Alliance International, Oslo, 2015, s. 21.
- BULUT, İlhan, *Nefret Suçları*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 170.
- BÜYÜKAVCI, Mustafa, *Ombudsmanlık Kurumu*, Ankara Barosu Dergisi, Cilt: 66, Sayı: 4, 2008, s. 10.
- BÜYÜKBAYKAL, Güven N., *Basın Alanında Ombudsman Uygulaması*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 19, 2004, s. 171. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuifd/issue/22874/244396> (Erişim Tarihi: 10.01.2020)
- CABA, Ülker, *Türk Basınında Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanımı (Tekzipler) ve 2014 Yılında Yayınlanan Tekziplerin Basın Etiği Bağlamında Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019.
- CALDERONE, Michael, *The New York Times Is Eliminating The Public Editor Role*, Huffpost, 31 Mayıs 2017. https://www.huffpost.com/entry/new-york-times-public-editor_n_592ec472e4b0e95ac1956706?4r9= (Erişim Tarihi: 06.07.2020)
- Combating Hate Crimes in the OSCE Region, An Overview of Statistics, Legislation and National Initiatives*, OSCE-ODIHR, Varşova, 2005, s. 12. <https://www.osce.org/odihr/16405> (Erişim Tarihi: 10.03.2019)
- Council of Europe Committee of Experts on Combating Hate Speech (ADI/MSI-DIS), *Background Document*, 25 May 2020, s. 2, 4. <https://rm.coe.int/background-for-adi-msi-dis-june-2020/16809f6b6d> (Erişim Tarihi: 12.10.2020)
- Cumhuriyet Gazetesi'nde Üst Üste İstifalar*, Gazeteduvar, 9 Eylül 2018. <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2018/09/09/cumhuriyet-ten-uc-yazar-daha-ayrildi/> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)
- Cumhuriyet'te yönetim değişikliği sonrası çok sayıda isim veda etti*, Evrensel, 10 Eylül 2018. <https://www.evrensel.net/haber/360952/cumhuriyette-yonetim-degisikligi-sonrasi-cok-sayida-isim-veda-etti> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)
- DEMİRBAŞ, Timur, *Suçun Önlenmesi*, Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak 2019, s. 62.
- DENİZ, Derya, *Suç Davranışına Etki Eden Psikopatolojik Süreçler*, Aydın Toplum ve İnsan Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, 2017, s. 1.
- DIJK, van Teun A., *News as Discourse*, New Jersey, 1988, s. 181-182.
- DIJK, van Teun A., *Racism and the Press*, Londra: Routledge, 1991, s. 250-254.

- DVORKIN, Jeffrey, *The Modern News Ombudsman: A User's Guide*, 2020, s. 14.
- ERSOY, Uğur, *Çağımızın Pandemisi: Nefret Suçları*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı: 35, 2018, s. 112, s. 115 ve s. 157. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52647/693636> (Erişim Tarihi: 10.01.2020)
- ERYILMAZ, Kadir, *Ön Yargıların Toplumsal İnşası ve Ön Yargı Temelli Suçlar*, Kriminoloji Yazıları, haz. SANCAR YALÇIN, Türkan, Savaş Yayınevi, Ankara, 2015, s. 152.
- European Commission Commission Staff Working Document Turkey 2020 Report*, Brussels, SWD (2020) 355 final, 6.10.2020, s. 35, 37-38, 40, 77.
- FERRUCI, Patrick, *The End of Ombudsmen? 21st-Century Journalism and Reader Representatives*, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, Cilt: 96, Sayı: 1, 2019, s. 297-301. <https://doi.org/10.1177/1077699018805986> (Erişim Tarihi: 07.08.2020)
- Freedom in the World 2020, Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2020> (Erişim Tarihi: 01.11.2020)
- Gazetecileri Koruma Komitesi <https://cpj.org/tr/reports/2020/12/dunya-capinda-rekor-sayida-gazeteci-hapisteye/> (Erişim Tarihi: 02.12.2020)
- GELBER, Katharine and MCNAMARA, Luke, *Evidencing the harms of hate speech*, *Social Identities*, Cilt: 22, Sayı: 3, 2015, s. 325-326. DOI: 10.1080/13504630.2015.1128810 (Erişim Tarihi: 22.08.2020)
- GÖREGENLİ, Melek, *Nefret Söylemi ve Nefret Suçları*, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar, Ed. ÇINAR, Mahmut, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 58-67.
- GÖREGENLİ, Melek, *2016 Yılında Türkiye'de Gerçekleşen Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu*, Kaos GL Derneği, Ankara, 2017, s. 6-8.
- HAJDARI, Enika, *Ombudsman-Historical Views*, *European Scientific Journal*, Cilt: 1, Special Edition, February 2014, s. 515-518.
- HILLIGOSS, Wade B., *The Diminishing Role of the Ombudsman in American Journalism*, Master Thesis, University of Nebraska, Lincoln, NE, 2014. <https://digitalcommons.unl.edu/journalismdiss/44/> (Erişim Tarihi: 10.10.2020)
- Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) Türkiye Raporu, ECRI, Strazburg, 2016, s. 10-19; 22-24.

- KAMBAN, Naidoo, *The Origins of Hate-Crime Laws*, Fundamina, Cilt: 22, Sayı: 1, 2016, s. 53-66. DOI: 10.17159/2411-7870/2016/v22n1a4 (Erişim Tarihi: 25.12.2019)
- Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat-Metin/1.5.6328.pdf> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)
- KARAN, Ulaş, *Nefret Söylemi ve Yakından İlişkili Diğer Kavramlar: Ayrımcılık, Nefret Suçu ve Hakaret*, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar, Ed. ÇINAR, Mahmut, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 110-112.
- KAZAZ, Gözde, *TCK 122 Hayal Kırıklığı: Nefret Suçu Kâğıt Üstünde Kaldı*, Agos, 15 Aralık 2016. <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/17260/tck-122-hayal-kirikligi-nefret-sucu-kagit-ustunde-kaldi> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)
- KEYMAN, Fuat, *Nefret Söylemi, Nefret Suçu Demokrasi ve Birlikte Yaşama: Türkiye Örneği*, Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar, Ed. ÇINAR, Mahmut, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 7-13.
- LEVIN, Jack, Ed. RITZER, George, *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Blackwell Publishing, 4. Baskı, 2009, s. 2048-2050.
- MAXFIELD, Michael G., WEILER, Barbara Luntz, WIDOM, Cathy Spatz, *Comparing Self-Reports and Official Records of Arrests*, Journal of Quantitative Criminology, Cit: 16, Sayı: 1, 2000, 87-88.
- Medya Barometresi Türkiye 2014 Türkiye'deki Medya Ortamının Yerelden Bir Analizi*, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği, İstanbul, 2014, s. 55.
- Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2018 Raporu*, Ed. YILMAZ, Altuğ, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul 2019, s. 11. <https://hrantdink.org/attachments/article/2003/Medyada-Nefret-Soylemi-ve-Ayrimci-Soylem-2018.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2020)
- Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2019 Raporu*, Ed. YILMAZ, Altuğ, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2020, s. 109. <https://hrantdink.org/attachments/article/2665/Nefret-soylemi-ve-Ayr%C4%B1mc%C4%B1-Soylem-2019-Raporu.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2020)
- ORAN, Baskın, *Maksimum Rezillik: Nefret Suçu ve Nefret Suçunun Ön Koşulu: Nefret Söylemi* Ed. İNCEOĞLU, Yasemin, İstanbul, Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları, Ayrıntı Yayınları, 2012, s. 41.
- ÖZGEN, Murat, *Gazetecinin Etik Kimliği*, 3. Baskı, Set-Systems Yayıncılık, İstanbul, 2006.

- PAKKAN, Şükran, *Türk Yazılı Basınında Milliyetçilik Olgusu ve Hrant Dink Cinayeti Sürecinde Yazılı Basının Tutumu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008.*
- PARLAK, Tülay, *Basın Özgürlüğü Bağlamında Türkiye’de Özdenetim Uygulamaları: Hukuki Eksiklikler ve Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.*
- Pyramid of Hate, Anti-Defamation League, 2018. <https://www.adl.org/sites/default/files/documents/pyramid-of-hate.pdf> (Erişim Tarihi: 15.05.2020)
- Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun.* <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6112-20120704.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- SINAR, Hasan, *Türk Hukukunda Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenleme Çalışmaları, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, s. 1280-1285.* <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/814474> (Erişim Tarihi: 22.12.2020)
- Sürekl/Türkiye Davası, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Daire No.1 (no. 26682/95), 8 Temmuz 1999; Gözel ve Özer/Türkiye Davası, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Daire (no. 43453/04 ve 31098/05), 6 Temmuz 2010. Bkz. Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2009/7316, K. 2012/17738, 23.05.2012.* <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)
- The Organization of News Ombudsmen and Standards Editors (ONO).* <https://www.newsombudsmen.org/about-ono/> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)
- TÜRAY, Aras, *Nefret Suçları ve Türk Ceza Hukukundaki Güncel Gelişmeler, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 26, Aralık 2014, s. 91-93.*
- Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti.* <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- TÜRKKAN, Seçil, *Saymaya Girişmedik, Sivil Sayfalar, 18 Ocak 2019.* <https://www.sivilsayfalar.org/2019/01/18/saymaya-girismedik-reddedilen-onergeler-kapatilmis-stklar-ve-hrant-dinki-olduren-nefret-soylemi/> (Erişim Tarihi: 15.04.2020)
- USTA, Hasibe, *Türkiye’de Ombudsman (Kamu Denetçiliği) Kurumu, Denetim, 2014-14, s. 61-62.*
- Venice Commission, *Opinion on Articles 216, 299, 301 and 314 of the Penal Code of Turkey, Strasbourg, 15 Mart 2016, s. 9-11.* <https://>

www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD%282016%29002-e (Erişim Tarihi: 10.04.2020)

Venice Commission, Turkey, Opinion On The Measures Provided In The Recent Emergency Decree Laws With Respect To Freedom Of The Media, 13 Mart 2017, s. 4-5, 15-16, 19. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)007-e) (Erişim Tarihi: 10.04.2020)

WALTERS, Mark, BROWN, Rupert ve WIEDLITZKA, Susann, *Causes and motivations of hate crime*, Equality and Human Rights Commission Research Report 102, Equality and Human Rights Commission, 2016, s. 48-51. <https://www.equalityhumanrights.com/en/publication-download/research-report-102-causes-and-motivations-hate-crime> (Erişim Tarihi: 22.08.2020)

World Press Freedom Index, 2020. <https://rsf.org/en/ranking> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

“Nefret söylemi” ifadesini içeren kararlar, Yargıtay Karar Arama Sayfası. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)

SIRA	DAİRE	ESAS NO	KARAR NO	KARAR TARİHİ
1	16. Ceza Dairesi	2018/2814	2020/6093	7.12.2020
2	16. Ceza Dairesi	2020/6503	2020/6027	7.12.2020
3	16. Ceza Dairesi	2020/4526	2020/4944	13.10.2020
4	Ceza Genel Kurulu	2017/629	2020/384	29.09.2020
5	Ceza Genel Kurulu	2017/630	2020/385	29.09.2020
6	16. Ceza Dairesi	2020/3598	2020/4270	22.09.2020
7	16. Ceza Dairesi	2020/154	2020/3839	10.09.2020
8	Ceza Genel Kurulu	2016/1159	2020/280	11.06.2020
9	16. Ceza Dairesi	2019/10648	2020/1803	6.03.2020
10	8. Ceza Dairesi	2019/27716	2020/10890	4.03.2020
11	Ceza Genel Kurulu	2016/1140	2020/110	18.02.2020
12	Ceza Genel Kurulu	2017/384	2020/111	18.02.2020
13	18. Ceza Dairesi	2019/3800	2020/4207	11.02.2020
14	Ceza Genel Kurulu	2016/729	2020/67	6.02.2020
15	16. Ceza Dairesi	2019/11603	2020/806	3.02.2020
16	16. Ceza Dairesi	2019/11657	2020/804	3.02.2020
17	8. Ceza Dairesi	2019/12874	2019/13016	24.10.2019
18	8. Ceza Dairesi	2019/10194	2019/11813	3.10.2019
19	18. Ceza Dairesi	2018/1978	2019/13554	1.10.2019
20	16. Ceza Dairesi	2019/7004	2019/5220	12.09.2019
21	18. Ceza Dairesi	2019/336	2019/6920	9.04.2019
22	18. Ceza Dairesi	2018/3616	2019/598	8.01.2019
23	Hukuk Genel Kurulu	2017/1340	2018/1622	6.11.2018
24	8. Ceza Dairesi	2018/7517	2018/11174	18.10.2018
25	8. Ceza Dairesi	2017/12669	2018/5877	24.05.2018
26	16. Ceza Dairesi	2016/2510	2018/1384	25.04.2018
27	18. Ceza Dairesi	2017/6278	2018/4026	20.03.2018
28	18. Ceza Dairesi	2015/34555	2017/15373	25.12.2017
29	16. Ceza Dairesi	2017/2486	2017/5784	18.12.2017
30	16. Ceza Dairesi	2017/1334	2017/4470	15.06.2017
31	16. Ceza Dairesi	2017/1383	2017/4393	31.05.2017
32	8. Ceza Dairesi	2016/10135	2017/4449	20.04.2017

33	16. Ceza Dairesi	2015/6665	2017/3586	30.03.2017
34	16. Ceza Dairesi	2016/1238	2017/3434	7.03.2017
35	16. Ceza Dairesi	2017/304	2017/937	28.02.2017
36	16. Ceza Dairesi	2016/6853	2017/1107	23.02.2017
37	16. Ceza Dairesi	2016/3839	2016/7571	19.12.2016
38	18. Ceza Dairesi	2015/33232	2016/18820	7.12.2016
39	16. Ceza Dairesi	2015/7335	2016/6373	22.11.2016
40	16. Ceza Dairesi	2016/1627	2016/5889	8.11.2016
41	16. Ceza Dairesi	2016/4798	2016/5836	2.11.2016
42	16. Ceza Dairesi	2016/6545	2016/5555	1.11.2016
43	16. Ceza Dairesi	2016/2133	2016/5010	4.10.2016
44	16. Ceza Dairesi	2016/1297	2016/4872	29.09.2016
45	16. Ceza Dairesi	2015/8605	2016/3876	9.06.2016
46	16. Ceza Dairesi	2015/2282	2016/3884	1.06.2016
47	16. Ceza Dairesi	2015/3672	2016/3597	30.05.2016
48	16. Ceza Dairesi	2015/6862	2016/2664	27.04.2016
49	16. Ceza Dairesi	2016/437	2016/2536	19.04.2016
50	18. Ceza Dairesi	2015/26353	2016/6373	30.03.2016
51	16. Ceza Dairesi	2015/8223	2016/1218	23.02.2016
52	16. Ceza Dairesi	2015/5080	2016/968	17.02.2016
53	16. Ceza Dairesi	2015/7842	2016/945	9.02.2016
54	16. Ceza Dairesi	2015/7841	2016/942	9.02.2016
55	16. Ceza Dairesi	2015/7487	2016/506	2.02.2016
56	16. Ceza Dairesi	2015/7081	2016/593	20.01.2016
57	16. Ceza Dairesi	2015/7440	2016/528	20.01.2016
58	16. Ceza Dairesi	2015/1571	2016/1012	18.01.2016
59	16. Ceza Dairesi	2015/1859	2016/32	12.01.2016
60	16. Ceza Dairesi	2015/4896	2015/5028	22.12.2015
61	16. Ceza Dairesi	2015/5812	2015/4741	7.12.2015
62	16. Ceza Dairesi	2015/6011	2015/4885	7.12.2015
63	16. Ceza Dairesi	2015/6022	2015/4759	7.12.2015
64	16. Ceza Dairesi	2015/5430	2015/4689	25.11.2015
65	16. Ceza Dairesi	2015/2675	2015/4319	24.11.2015

66	16. Ceza Dairesi	2015/4497	2015/4456	24.11.2015
67	16. Ceza Dairesi	2015/3450	2015/4442	24.11.2015
68	16. Ceza Dairesi	2015/3662	2015/4311	23.11.2015
69	16. Ceza Dairesi	2015/3635	2015/4310	23.11.2015
70	16. Ceza Dairesi	2015/6130	2015/4316	23.11.2015
71	16. Ceza Dairesi	2015/1971	2015/4257	19.11.2015
72	16. Ceza Dairesi	2015/5766	2015/4258	19.11.2015
73	16. Ceza Dairesi	2015/1843	2015/3918	10.11.2015
74	16. Ceza Dairesi	2015/1949	2015/3786	9.11.2015
75	16. Ceza Dairesi	2015/2032	2015/4019	5.11.2015
76	16. Ceza Dairesi	2015/5267	2015/3624	4.11.2015
77	16. Ceza Dairesi	2015/5601	2015/4209	4.11.2015
78	16. Ceza Dairesi	2015/5249	2015/3719	4.11.2015
79	16. Ceza Dairesi	2015/5343	2015/3617	4.11.2015
80	16. Ceza Dairesi	2015/5598	2015/3568	27.10.2015
81	8. Ceza Dairesi	2014/35434	2015/22535	12.10.2015
82	16. Ceza Dairesi	2015/2742	2015/2316	13.07.2015
83	16. Ceza Dairesi	2015/2018	2015/2299	6.07.2015
84	16. Ceza Dairesi	2015/2835	2015/2301	6.07.2015
85	16. Ceza Dairesi	2015/1745	2015/2298	1.07.2015
86	16. Ceza Dairesi	2015/4498	2015/2306	18.06.2015
87	16. Ceza Dairesi	2015/2134	2015/2304	11.06.2015
88	16. Ceza Dairesi	2015/2351	2015/2319	22.05.2015
89	16. Ceza Dairesi	2015/3025	2015/2274	11.05.2015
90	16. Ceza Dairesi	2015/3015	2015/2273	11.05.2015
91	18. Ceza Dairesi	2015/997	2015/580	27.04.2015
92	16. Ceza Dairesi	2015/421	2015/2275	15.04.2015
93	8. Ceza Dairesi	2014/27832	2015/9649	17.02.2015
94	8. Ceza Dairesi	2014/33270	2015/9647	17.02.2015
95	4. Hukuk Dairesi	2014/16557	2015/1240	2.02.2015
96	4. Ceza Dairesi	2012/24272	2014/2145	27.01.2014
97	8. Ceza Dairesi	2009/7316	2012/17738	23.05.2012
98	Ceza Genel Kurulu	2004/130	2004/206	23.11.2004